

De geschiedenis van 't Nieuwhuys te Hoegaarden

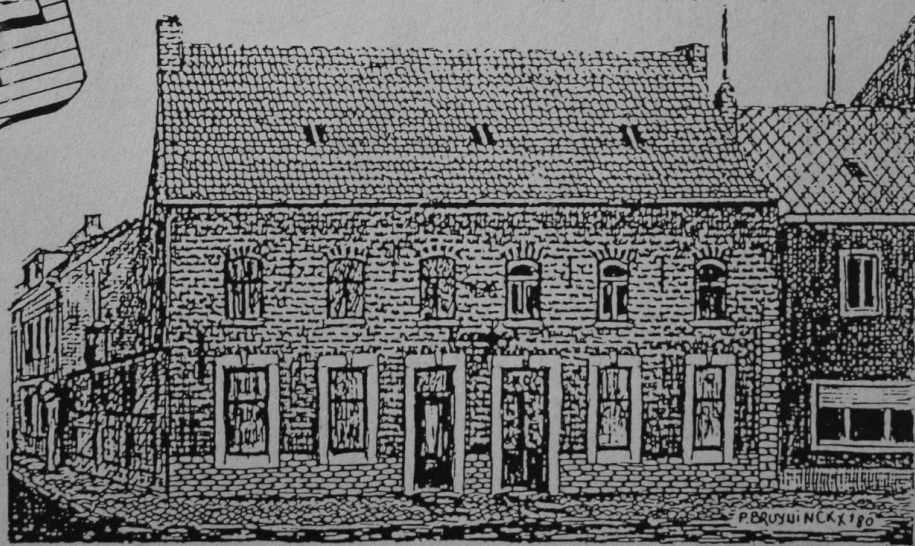
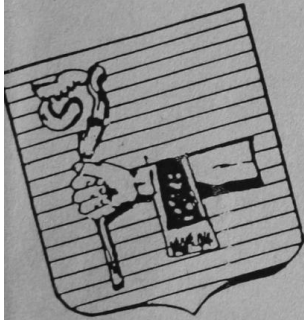
m.m.v. Maurice en Wasily

Confrérie V Geslachten

15-07-2026

De geschiedenis van

'T NIEUWHUYS TE HOEGAARDEN

H. VAN NERUM
1990.

museum 't Nieuwhuys
25 JAAR
Hoegaarden
1965 - 1990

Deze jubileum uitgave wordt opgedragen aan alle bestuursleden die in dit 25 jarig bestaan van het Nieuwhuys-museum, hun kennis en hun vrije tijd hebben ten dienste gesteld voor de op- en de uitbouw van het museum te Hoegaarden.

Aan allen, heden en vroegere, bestuursleden onze hartelijke dank, want dank zij uw inzet, viert Hoegaarden nu in 1990

" 25 JAAR MUSEUM "

Voorwoord

Tergelegenheid van het 25 jarig bestaan van het Nieuwhuys-museum, werd besloten om over te gaan tot de bijgewerkte heruitgave van

" DE GESCHIEDENIS VAN 'T NIEUWHUYS "

De boeiende geschiedenis van dit huis rechtvaardigt deze beslissing ten volle, want de meeste gebeurtenissen die zich in de loop der tijden te Hoegaarden afspeelden, draaiden reeds rond het Nieuwhuys. En nog steeds worden er in het museum initiatieven genomen die Hoegaarden, tot ver buiten zijn grenzen, in het daglicht stellen.

Zijn eeuwenlange geschiedenis, vanaf de Romeinse afspanning tot aan de huidige museuminstelling, schenkt aan 't Nieuwhuys, naam en bekendheid en getuigt van een rijk verleden en een wilskrachtig heden.

Het zilveren jubileum van 't Nieuwhuys-museum is het bewijs hiervan.

Hubert Van Nerum
Voorzitter - Stichter

INLEIDING

Mochten de muren van 't Nieuwhuys kunnen spreken, zij zouden boekdelen vertellen, waarvan wellicht nooit iets zal bekend worden.

Legenden en overleveringsverhalen, oorkonden en nagelaten schriften verkondigen slechts een miniem deel van wat er in werkelijkheid binnen de muren van dit huis is geschied.

Juist dat miniem deel willen wij hier publiceren om hulde te brengen aan Julien Van Nerum, die door zijn laatste wilsbeschikkingen zijn geboortedorp een heemmuseum heeft geschonken.

De naam van deze man, aan wie in het museum een erestand is gewijd, zal in de annalen van de plaatselijke geschiedenis, nauw met 't Nieuwhuys verbonden en vereeuwigd blijven, als een alom-bekende folkloristische figuur, die door zijn schenking aan zijn dorpsgenoten een kultuurverrijkende stichting bezorgde.

1. DE ROMEINSE AFSPANNING

Het huidige museum Julien Van Nerum, genaamd «'t Nieuwhuys», en gelegen te Hoegaarden, op de hoek van de Tiensestraat en de Ernest Ourystraat (voorheen Nieuwstraat en vroeger nog 's Heerenstraete genaamd) werd door A. Wauters in zijn *Géographie et Histoire des Communes Belges; Canton de Tirlemont; Village de Hougaerde* p. 5 vermeld als «la maison neuve, cabaret au coude formé par la route de Jodoigne».

De ouderdom en het ontstaan van dit huis, of beter gezegd, van zijn grondvesten, is moeilijk te achterhalen.

Volgens de E.H. Redig, pastoor te Hoegaarden van 1880 tot 1896, die er opgravingen heeft uitgevoerd, zou er reeds ten tijde van de Romeinen een soort van afspanning hebben gestaan, die naar de Tommen leidde, waar eveneens een tempel-villa zou bestaan hebben.

Bij nader onderzoek blijkt dat een zijvertakking van de heirbaan die over Tienen liep, dwars door Hoegaarden kwam in de richting van Nijvel, via St.-Remigius-Geest, Melin, Opprebais, Chaumont enz...

Deze aftakkingsbaan (diverticulum) zou de Tiensestraat en de Tommestraat hebben gevolgd, juist voorbij de Tommen van Elst (tumbae de Elst XIIIe - de cluys beneden die tommen).

Vermits die weg rechtstreeks aansluiting gaf met de grote heirbaan Keulen-Boulogne, is het niet uitgesloten dat legioensol-

Julien VAN NERUM

de man die Hoegaarden
een museum schonk

(° Hoegaarden 1881
† Tienen 1963)

daten deze afspanning te Hoegaarden als pleisterplaats hebben gebruikt (zie Topographie des Voies Romaines door V. Gauchez, T. II, Voie XLV).

Ter hoogte van de afspanning werd de weg bovendien doorsneden door de belangrijke weg, die van Heilisseem kwam, op de weg Tienen-Hoei en die liep over Outgaarden en Hoegaarden, via de Stationsstraat, Ourystraat, Doelstraat en Putzeysstraat naar Sluizen toe, om er verbinding te geven met de heirbaan Tienen-Waver.

Deze voorname weg werd achtereenvolgens Heirbaan, Koninklijke Weg, Oude Baan, Cruyswegh en 's Heerenstraete genaamd (zie: Geschiedenis van Hoegaarden door de E.H. Vander Velpen blz. 12).

Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist op dat kruispunt een afspanning stond, waar soldaten, reizigers en later ook pelgrims zich kwamen verfrissen.

Volgens pastoor Redig zou daar het eerste en oudste huis van Hoegaarden hebben gestaan, dat uit steen gebouwd werd.

Het enige bewijsmateriaal van deze veronderstelling leveren voorwerpen en munten van Romeinse herkomst, rond 1881 ter plaatse gevonden, tijdens opgravingen uitgevoerd door de toenmalige bezitter Hubert Van Nerum (° 1848 † 1919, de vader van Julien Van Nerum) en door de voornoemde pastoor.

De voorwerpen waaronder blinkende sieraden en keramieksteen werden aan pastoor Redig geschonken, terwijl slechts twee muntstukken in handen van de eigenaar bleven, namelijk een Faustina-Augusta (138-161) en een Septimius-Severus (193-211).

Het werkelijk bestaan van een dergelijke afspanning uit die vervlogen tijden, bleef bij gebrek aan afdoende bewijzen een wankel hypotheese, tot wanneer in 1965 in de kelders van 't Nieuwhuys een waterput werd ontdekt, die door archeologische deskundigen als «laat Romeins» bestempeld werd. Hierdoor bekwamen wij de zekerheid dat er wel degelijk een afspanning heeft bestaan.

2. OUDE LEGENDEN

Zoals elk huis, waarin zich door de eeuwen heen gebeurtenissen hebben afgespeeld, heeft ook 't Nieuwhuys zijn legenden. Zij ontsluiten feiten die steeds indruk blijven uitoefenen en een geheimzinnig waas weven rond de zaak.

Legendes houden vaak een grond van waarheid in, maar kunnen ook louter verzonnen en door de opeenvolgende generaties zodanig opgeblazen zijn, dat zij een volledig verhaal worden. Angstvallig worden zulke legendes meestal geheim gehouden door de bewoners van de betrokken huizen of plaatsen, tot op een ogenblik dat zulks overbodig blijkt en het beter is ze kenbaar te maken.

DE KLUIZENAAR

Dat is ook het geval met de kelders van de oude afspanning, die steeds een zekere vrees inboezemden bij het afdalen van de trappen. De vrees verdween echter gedeeltelijk toen de opgravingen van 1964 en 1965 een licht wierpen op de legende, ofschoon de oude, laag gewelfde kelders nog steeds een aantrekkingskracht uitoefenen, die tot verdere opzoekingen drijft.

Volgens de legende zouden in de kelders van de oude afspanning, tijdens de heidense tijd, mensen begraven zijn. Het is niet uitgesloten dat in de nabijheid van de Romeinse pleisterplaats, een soort van begraafplaats bestond, ofwel dat de toenmalige bewoners er hun doden hebben begraven. In elk geval werden er op het einde van de vorige eeuw beenderen gevonden, waarvan nochtans niet bekend is of zij van mens of dier voortkwamen.

Bij het opkomend kristendom begonnen de vrome legenden zich meer en meer te verspreiden en werd beweerd dat de geesten uit de heidense begraafplaats 's nachts uit de grond kwamen en ronddwaalden, smekend om in gewijde aarde te worden begraven. Hun smeekbeden en geklaag waren zo hevig dat de bewoners door angst aangegrepen, het huis verlieten. Niemand durfde nog in de afspanning te wonen, zodat zij verlaten en bouwvallig werd.

De geesten en spoken vierden er hoogtij en elke nacht verschenen zij dansend en tierend op de daken. De voorbijgangers sloegen een kruis, want het stond algemeen bekend dat er in de oude afspanning spoken huisden (zie *Familieschoon*, tijdschrift van het geslacht Van Nerum, art. 212).

Rond die tijd kwam een oude verdwaalde kluizenaar door het dorp en zocht een onderkomen voor de nacht. Overal werd hem de deur gewezen, tot hij de oude afspanning betrad en er een schuilplaats vond tegen rovers en booswichten, die toen de wegen onveilig maakten. De kluizenaar vestigde zich in de bouwvallige afspanning. Hij bereidde er helende kruiden om aan de kost te komen en kookte deze kruiden in geheim bronwater uit de kelders van de afspanning.

In verband met dit water werd verteld dat de kluizenaar 's nachts met de geesten sprak, die hem de bron hadden aangewezen. Deze zou ontsprongen zijn uit een ondergrondse vliet die door de H. Magdalena op het Madelonsveld in de Walenstraat ontstoken was, met de woorden: «Water Gods, baart uw baan naar het dorp en bevrucht de huizen door de voorzienigheid aangewezen, laat op uw weg bronnen opborrelen om goede en slechte tijden aan te kondigen».

Deze vliet kreeg de naam van «Madelonsvliet» en zou gevloeid hebben langs de Walenstraat naar de kerk toe en verder afwaarts de Pastoriestraat naar de oude afspanning, waar de vliet zich splitste in een arm naar de Gete en een andere naar de Beek (zie *Familieschoon* art. 227).

Het water schonk een helende kracht aan de kruiden en van

heinde en verre kwamen kranken en zieken bij de kluizenaar hun heelmiddelen halen. Doch niemand durfde de kelders betreden, waarvan gezegd werd dat de oude kluizenaar er met de geesten een geheim verbond had gesloten.

Op zekere dag verscheen er een verjaagde en vrome edelman, die een schuilplaats zocht om aan zijn vijanden te ontsnappen. Waar zou hij een beter schuiloord kunnen vinden dan in de door iedereen gevreesde spookkelders van de kluizenaar. De kluizenaar ontfermde zich over de vluchteling en bood hem een veilige schuilplaats aan.

Elke nacht ontving de edelman er het bezoek van een witte dame die hem voedsel bracht. Zij bereikte de schuilplaats door geheime gangen die ver in het veld uitkwamen. Waren dit misschien de gangen door de Madelonsvliet gebaad? Maar tijdens een duistere winternacht werd de dame door een paar boosdoeners gevolgd, die alzo de schuilplaats van de edelman ontdekten.

Zij hadden het op zijn leven gemunt en smeedden een snood plan.

Wild sprongen zij op de edelman toe en brachten hem om het leven. Een van de moordenaars sloeg ook de dame ten gronde, maar op datzelfde ogenblik richtte zij zich weer op en veranderde in een witte engel, de H. Magdalena. Onder haar voeten borrelde de bron op, waarvan het water zich rood kleurde met het bloed van de witte dame.

Door grote angst aangegrepen, sloegen de booswichten op de vlucht, maar alle uitgangen waren versperd door spoken en geesten in engelengewaad, die van uit een geheime schuilplaats waren te voorschijn gekomen.

De kluizenaar, door al dat lawaai gewekt, kwam de keldertrap af en vernam het gebeuren. Met bovennatuurlijke kracht greep hij de twee moordenaars en duwde hen in een vergeetput, waarin zij een gruwelijke dood stierven. Vanaf toen kwamen de mensen naar het mirakeloord en wierpen offeranden in de put ter ere van de patrones der verloofden.

Deze legende bestond lang voor de waterput en de sporen van een geheime gang bekend waren. Mogen wij ons hier afvragen of de loop van de Madelonsvliet geen nadere aanduiding kan geven tot de ontdekking van de geheime gang en of de vergeetput waarin de booswichten werden geworpen, niet de waterput is die in 1965 werd ontdekt?

Laat ons echter tot de werkelijkheid terugkeren, want legenden geven ons geen tastbare bewijzen.

3. 'T CABARET OVER DEN CRUYSBLOCK

Onder de losse familiepapieren van Leontine en Helene Van Nerum (zusters van Julien Van Nerum), werd een oude schets

Anna 1582 Cabaret over den Cruysblock en des Cruysse

Cabaret over den Cruysblock 1582

aangetroffen van een klein en laag huisje, met volgend onderschrift «Anno 1582 cabaret over den cruysblock in die cuype».

Papier, inkt en schrift dateren van rond 1600, terwijl het be-
wezen is dat het kruispunt «'s Heerenstraete - Tommestraete en
den wegh naer Thienen» in die tijd de naam «Cruyswegh» droeg.

Bovendien werd met «cruysblock in die cuype» de huidige
hoeve Cipers bedoeld, aan de overzijde waarvan zich het voor-
noemd cabarethuisje bevond (zie: Brabantse tak van het Haspen-
gouws geslacht Bormans blz. 40 en 41).

Bijgevolg weten wij met zekerheid, dat er reeds van in de
XVIe eeuw een herberg stond «cabaret» genaamd. In de kelders
boven een wijnperssteen van witte Gobertange (die heden nog
bestaat), werd in 't geheim witte wijn geperst, om aan de belas-
tingen te ontsnappen, zoals uit de overleveringsverhalen blijkt. De
toenmalige eigenaar zou een zekere G. van Molle geweest zijn,
want naast de schets staat te lezen «in possessie van G. van Mol-
le». Vermoedelijk was dit dezelfde als Gonus van Molle, eigenaar
van het Cruysblock, die de kelders van 't Nieuwhuys tot bierkapel
liet verbouwen waarin de Orde van de Roerstok haar rituele wijn-
en biercultus hooghield.

In 1636, toen Baron Jean de Weert aan het hoofd van de
keizerlijke troepen der Duitse Katholieke Liga te Hoegaarden le-
gerde, braken in het dorp geweldige branden uit, waardoor ver-
schillende huizen vernield werden (zie: Histoire de Hougaerde
door A. Wauters blz. 5 en 24).

Er werd steeds beweerd dat de Hollandse troepen van de
graaf van Nassau de aanstichters waren van deze branden, maar
hieromtrent is geen enkel bewijs.

En ook 't «cabaret over den cruysblock» bleef niet gespaard
en ging in de vlammen op. Resten hiervan werden in de waterput
teruggevonden.

4. WIE BOUWDE 'T CABARETHUISJE WEDEROP ?

Volgens een overleveringsverhaal werden de hoeve Cipers en
't Nieuwhuys ('t cabarethuisje) door één en dezelfde man ge-
bouwd en herbouwd.

Vermits het bewezen is dat de hoeve Cipers tussen 1647 en
1657 gebouwd werd door burgemeester Daniel Bormans die in
1645 het block had gekocht van Gonus van Molle (zoon van
Gonus) (zie: Brabantica II (1957) en III (1958) blz. 72 en 73),
is het niet uitgesloten dat deze man ook het afgebrande cabaret-
huisje kocht en opnieuw liet opbouwen.

Vanaf dat ogenblik kreeg het de naam van 't Nieuwhuys,
wellicht omdat op de oude puinen een nieuw huis was ontstaan.

De veronderstelling dat Bormans 't Nieuwhuys deed bouwen

is niet zo twijfelachtig. Hij woonde er immers rechtover in het «cruysblock», waar hij brouwer en landbouwer was, zodat hij het overliggend huisje dat samen met het cruysblock (hoeve Cipers) aan dezelfde eigenaar had behoord, best kon gebruiken, daar er op de andere hoeken van de «Cruyswegh» nog lang geen huizen stonden.

5. 'T NIEUWHUYS WORDT LEGERTAVEERNE

In 1662, na de dood van Daniel Bormans, schijnt het cabarethuisje in het bezit te zijn gebleven van zijn weduwe Josyne Vandenputte, die in 1663 een tweede huwelijk aanging met de latere burgemeester Bertel Peeters, zodat het huis achteraf, misschien ten nadele van de erfgenamen Bormans, in het bezit kwam van de familie Peeters.

Het is bekend dat tijdens deze periode het huis bewoond werd door een schoenmaker met zijn drie mooie dochters, terwijl het ook vast staat dat het «cabaret» van 1673 tot 1679, door de doortrekkende legers als troepentaveerne in beslag werd genomen. Zulks vernemen wij uit memorieschriften, dat het cabaret op het einde van de XVIIe eeuw verscheidene jaren door vreemde legers en vrouwen van «kwaede faeme» werd onteerd.

Uit de geschiedenis kennen wij de vreemde legers die te Hoegaarden in die jaren doortrokken en legerden.

Eerst de Franse Zonnekoning Lodewijk XIV, die in 1673 naar Maastricht oprukte en op de Bley te Hoegaarden gedurende twee dagen met heel zijn leger kampeerde. Deze tijd zal wel te kort geweest zijn om de herberg te onteren.

In december van datzelfde jaar verscheen de hertog van Holstein met zijn Duitse brigade bestaande uit 8 regimenten, waaronder 1 regiment dragonders.

In die tijd volgden vrouwen van alle slag de troepen, zodat alle commentaar hier overbodig is.

In 1674 rond Sint-Jan verschenen de Hollandse legers die op hun beurt 't Nieuwhuys als legertaveerne gebruikten.

Het volgend jaar in juni werd de hele gemeente door de Fransen, die te Tienen legerden, geplunderd. Om aan het toezicht van hun oversten te ontsnappen, kwamen zij te Hoegaarden hun losbandig leven botvieren, waardoor men best kan begrijpen wat in 't Nieuwhuys omging.

In oktober wemelde het tussen Tienen en Orp van Hollandse en Spaanse artilleriesoldaten, die Hoegaarden als een «oord van plezier» gebruikten.

1676 was het droevigste jaar uit de geschiedenis van Hoegaarden. De gemeente werd bezet door de troepen van de graaf

Egmont, die in dienst van Spanje, als generaal aan het hoofd van de Duitse kavalerie stond.

Ook de hertog van Holstein verscheen te Hoegaarden, die als luitenant-generaal het bevel voerde over 2.000 manschappen van een kavaleriebrigade. Gedurende 18 dagen legerden zij in het dorp en plunderden alle huizen.

In die korte tijd hadden deze vreemde legers de dysenterie van de «rode lope» te Hoegaarden gebracht, waaraan in september en oktober niet minder dan 300 inwoners bezweken. Het volk vluchtte naar Tienen om er gedurende drie maanden aan het onheil te ontsnappen.

't Nieuwhuys dat steeds als legertaveerne en trefplaats voor huurtroepen en lichte vrouwen diende, zal wel zoals vele andere huizen, na het vertrek van de legers, volledig gereinigd en ontsmet zijn geweest, om alle sporen van dysenterie en losbandigheid uit te wissen.

Helaas..., 't was van korte duur, want in 1677 kwam generaal Webbenum met 13 Hollandse regimenten te Hoegaarden kamperen, gevolgd door de Fransen die andermaal tot plunderen overgingen en waardoor in het dorp twisten losbraken tussen de troepen en de inwoners. De stormklok werd geluid en tijdens het gevecht werd een soldaat gedood, die 't Nieuwhuys verliet (Notitiën: Pendant le tumulte du grand pillage du bourg, un soldat de Louis XIV fut tué en quittant la maison neuve). Allerlei bedreigingen werden geuit maar de schuldige bleef onvindbaar. Deze feiten werden door A. Wauters bevestigd.

In 1678 kwamen vier kavalerieregimenten van de Prins van Vaudemont gedurende 65 dagen te Hoegaarden legeren, terwijl het volgend jaar van februari tot mei, een Franse compagnie grenadiers er hun kamp opsloegen.

Onmachtig moest burgemeester Bertel Peeters, die aan de overzijde in de huidige hoeve Cipers woonde, toezien hoe zijn eigendom in 't Nieuwhuys onteerd en beschadigd werd door al die woeste huurtroepen en ontuchtvrouwen.

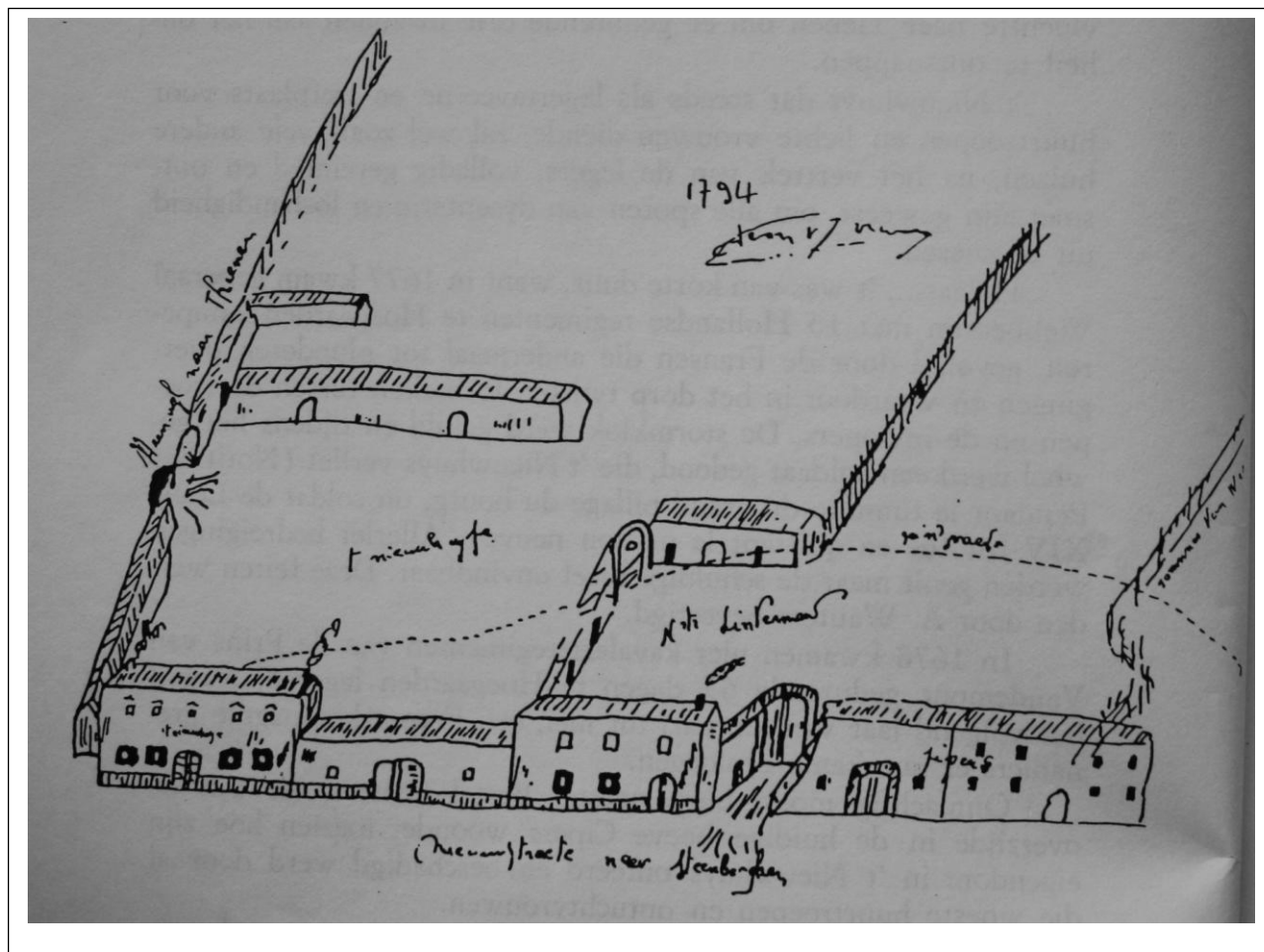
En tenslotte, toen de Fransen naar Grez oprukten, verschenen de Hollanders die de gemeente totaal uitplunderden, terwijl gevluchte Waalse boeren zich onder de plundersaars mengden.

Andermaal namen de inwoners de vlucht naar Tienen, waar zij vijf weken verbleven.

Dat was de laatste maal dat 't Nieuwhuys door vreemde doortrekkende legers werd bezet. Zes jaren lang had het als leger-taveerne gediend voor Duitse, Hollandse, Franse en Spaanse troepen, gevolgd door hun vrouwen en lichtekooien.

Het lijdt geen twijfel dat het huis in erbarmelijke toestand was geraakt, zodat het voor zijn eigenaar een heel werk zal geweest zijn, om het weer in zijn vroegere staat te herstellen.

Pastoor Jan van den Putte (schoonbroer van Bertel Peeters)

kwam het huis en de kelders belezen en deed de put dicht werpen om de zonde te begraven.

6. RESTAURATIE

Door de families Peeters en Sweerts, kwam 't Nieuwhuys in het bezit van Carolus Van Nerum, brouwer en schepen van Hoegaarden (Familieschoon, art. 28 en 190).

Hij zou het gebouw in 1723, na zijn huwelijk met Barbara Sweerts (kleindochter van Bertel Peeters), hebben bekomen of aangekocht en er zijn intrek hebben genomen.

In 1747, toen Van Nerum op de Molenweg (nu Pastoriestraat) zijn nieuw huis bouwde (huidige Pastorie), liet hij 't Nieuwhuys tot ruime hoeve en herberg verbouwen en grondig restaureren.

In die tijd werden de verdieping en de zolder met het prachtig eikenbalkwerk bijgebouwd. Voordien was 't Nieuwhuys slechts een laag gebouw geweest met een dak van stro.

Uit nagelaten dokumenten vernemen wij dat 't Nieuwhuys destijds uit een groot eigendom bestond van 65 aren, zich uitstrekkend langs de Tiensestraat tot aan de huidige woning van oud-burgemeester Hettich en langs de Ourystraat tot aan de woning en hoeve van de Weduwe Mattheus Cipers.

De herberg stond in het hoekhuis nr. 2, de woning in nr. 4, het pachthof met de stallen op de plaats van de huidige huizen nr. 6, 8 en 10. Achter de binnenplaats lagen een schuur, berg- en uitspanplaatsen, hokken en een knechtenhuisje. Het pachthof had twee inrijpoorten, een in de Tiensestraat en een in de Ourystraat, die heden nog bestaan. Achter de schuur en de aanhorigheden strekte zich een prachtige tuin uit met in 't midden een speelhuisje, een kenmerk uit die tijd. Alles was in Brabantse stijl uit de 18e eeuw.

Servaes Sweerts en Josyne Groetaers namen er hun intrek en zouden er tot aan de Franse Revolutie gewoond hebben.

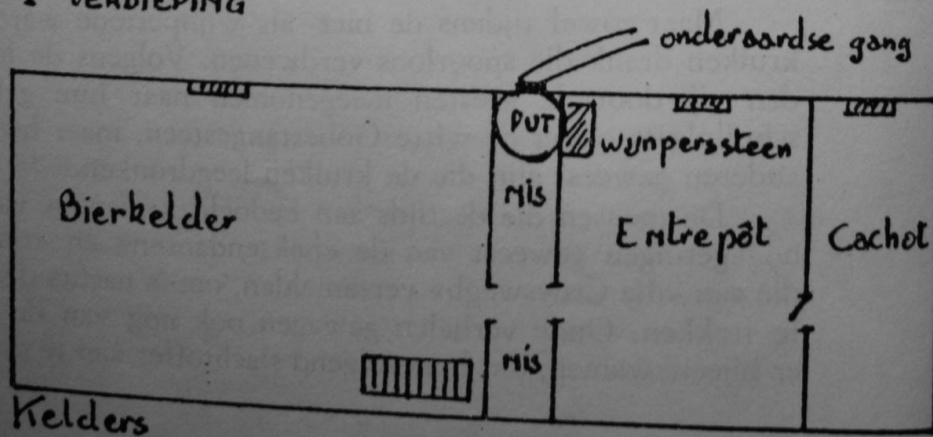
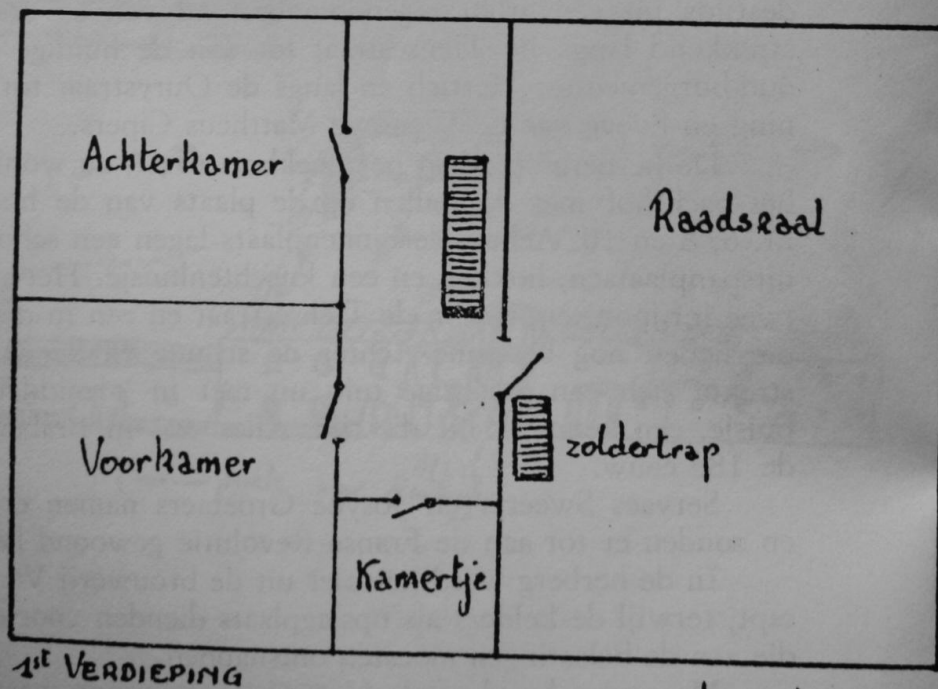
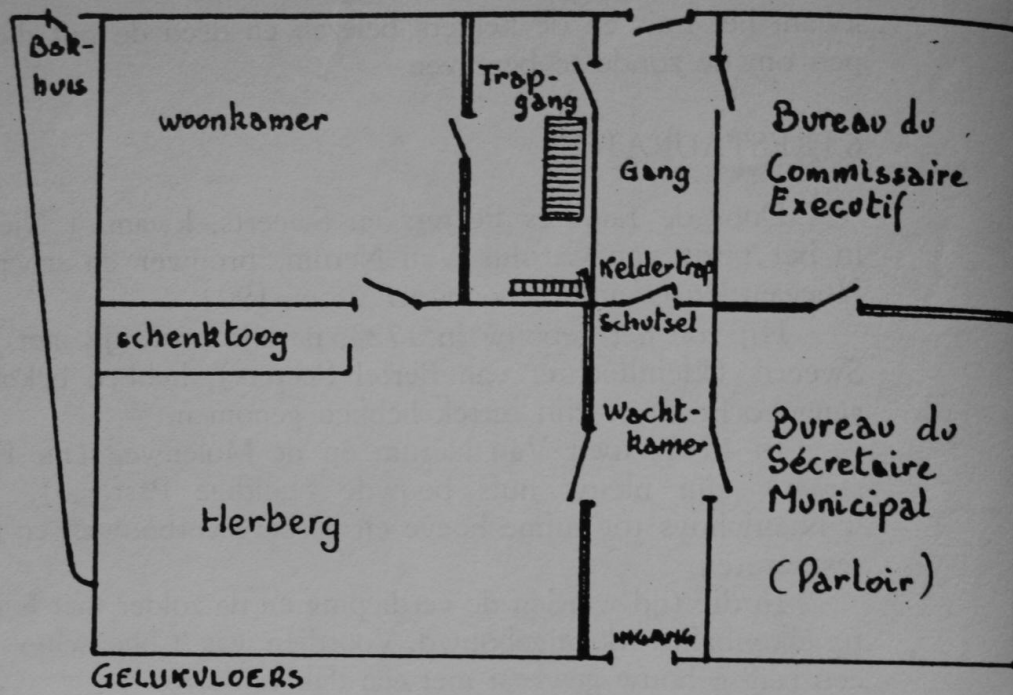
In de herberg werd het bier uit de brouwerij Van Nerum getapt, terwijl de kelders als opslagplaats dienden voor de biervaten die aan de belastingen moesten ontsnappen.

Maar zowel tijdens de bier- als wijnperiode waren er steeds kruiken drank die spoorloos verdwenen. Volgens de legende werden zij door de geesten meegenomen naar hun geheimzinnige schuilplaats onder de witte Gobertangesteent, maar het zullen wel anderen geweest zijn die de kruiken leegdronken.

De mensen die destijds aan bedoeld kruispunt woonden zijn nog getuigen geweest van de «heksendansen» en «tielkensjacht» die aan «die Cruyswegh» verzamelden, om 's nachts door het dorp te trekken. Oude verhalen gewagen ook nog van de duivels die er bijeenkwamen, om hun volgend slachtoffer aan te duiden.

't Nieuwhuys

DEEL I

7. VERDELING VAN 'T NIEUWHUYS

In 1778, na de dood van Carolus Van Nerum en Barbara Sweerts, ging het eigendom bij testament en «met vredelijke possessie» over op hun zonen Joannes, Jacobus en Franciscus.

Toen zij uit de onverdeeldheid traden, en dit schijnt rond 1785 gebeurd te zijn, werd het erfgoed in drie gelijke delen verdeeld. Jacobus bekwam deel I (de huizen nrs. 2 en 4), Joannes deel II (huizen nrs. 6 en 8) en Franciscus deel III (huis nr. 10).

Wat ons hoofdzakelijk aanbelangt is het deel van Jacobus, omdat dit gedeelte het eigenlijke Nieuwhuys uitmaakt, zoals het heden nog bestaat.

Het stond als eerste huis op de hernieuwde baan naar Altenaken, die als vervanging van de oude 's Heerenstraete, de naam «Nieuwstraat» kreeg.

In 1794 liet hij 't Nieuwhuys bewonen door zijn dochter Barbara, die in 1821 het huis in voordonatie zou ontvangen.

Zij was getrouwd met de gemeente-ontvanger Henri Dewaelheyns. Zij hielden de herberg open, waar het bier uit de brouwerij van Jacobus Van Nerum, die zijn vader had opgevolgd, in volle kruiken werd opgediend. Wegens de aarden kelder was het een druk bezochte instelling, waar het oude Hoegaardse bier een bijzondere goede smaak had.

Het gezin Dewaelheyns-Van Nerum hield bovendien het deel II van Joannes in pacht, zoals uit een weergevonden schets blijkt. En tenslotte had ook Franciscus zijn deel III als woonhuis laten restaureren en bewonen door zijn dochter Barbara, getrouwd met Notaris Henri Lintermans.

Vanaf toen nam deze huizenrij, met uitzondering van het middendeel (nrs. 6 en 8), haar huidige vormen aan.

De genomen schikkingen inzake verdeling van het ouderlijk erfgoed, kwamen ten tijde van het Franse schrikbewind de samenzwering ten goede, die in 't Nieuwhuys tot allerlei daden van verzet overging, ondanks de nieuwe bewindploeg er een paar plaatsen had aangeslagen om haar zittingen te houden. Waar konden ze beter zijn dan in het hol van de vijand zelf !

8. OORD VAN SAMENZWERING

In 1796, bij het uitbreken van de godsdienstvervolging, had zich te Hoegaarden een «conspiratie» gevormd.

De toenmalige pastoor en landdeken Jan Hubertus Sweerts (kozijn van de gebroeders Van Nerum), lag aan de basis van dit complot en was er de ziel van. Hij had geweigerd de eed van trouw af te leggen aan de Franse Republiek, waardoor hij verplicht werd onder te duiken.

Samen met zijn kozijs Antoon Sweerts (oud-griffier en

schoonzoon van Joannes Van Nerum), de gebroeders Van Nerum, zijn schoonbroeder Jacobus Dotremont (wonende in de huidige hoeve Cipers), Henri Lintermans (Notaris) HENRI Schepers (oud-meier) en nog enkele anderen, ging deken Sweerts tot de samenzwering over, gericht tegen de Franse overheid en haar aanhangers.

De deken scheen het bezoek ontvangen te hebben van de pastoors Jozef Verck uit Oorbeek en Frans Colpaerts uit Meldert, die te Hoegaarden het volk tegen de bezetters kwamen ophitsen, maar in 1798 verraden en aangehouden werden, welk lot ook te beurt viel aan pater Van Hoorde, de prior der Bogaarden. Stonden al deze leiders misschien in kontakt met onderpastoor Stevens te Namen, die sedert 1794 door de Franse politie werd opgezocht en in Waals-Brabant en Namen een georganiseerd verzet leidde?

Met de hulp van de samenzweerders en de trouw gebleven bevolking van Hoegaarden, droeg deken Sweerts gedurende de hele Besloten Tijd, in het geheim en onder vermomming, de communie naar zieken en stervenden. Ook alle kinderen kregen bij hun geboorte het nooddoopsel toegediend, terwijl de meeste huwelijken in het geheim ingezegend werden. Zelfs de missen grepen in het geniep en meestal 's nachts in afgelegen schuren en kelders plaats.

Verschillende Hoegaardiërs stelden hiervoor hun huizen, schuren en stallen ter beschikking, waaronder ook 't Nieuwhuys. In de duistere en laag gewelfde kelders werden in het geheim missen opgedragen en huwelijken ingezegend.

Op zekere dag toen deken Sweerts in de kelders van 't Nieuwhuys de zegen gaf aan jonggehuwden, rukten Franse gendarmen binnen.

De meid Catharina Rhens zou de deken geholpen hebben door een geheime uitgang te ontsnappen.

De samenzweerders kwamen in 't Nieuwhuys samen en zouden er in de kelders allerlei voorwerpen, relikwieën en dokumenten hebben verborgen, die in geen Franse handen mochten vallen.

Ook werden in de huizen van de Conspirateurs jongelingen verborgen die weigerden de Franse legerdienst te volbrengen, evenals personen die wegens hun verkleefdheid aan het oude regime door de opstandige massa werden nagejaagd. Onder hen bevond zich Peter Goossens uit de Tinnen Schotel te Tienen, de vader van de latere burgemeester Louis Goossens. Hij werd in 't Nieuwhuys verborgen.

In 1815, toen de val van Napoleon te Hoegaarden bekend geraakte, werd in 't Nieuwhuys de hele nacht gefeest, gezongen en gedronken en de vlag van het Franse Keizerrijk verscheurd.

Daarop trokken de feestvierders naar de huizen van de aanhangers van de Franse Republiek, om muren en deuren met doodskruisen te besmeuren.

9. POLITIEKE SCHUILPLAATS

Zoals men de Franse overheersing beu was geworden, zo verging het ook later met de Hollanders. Het verzet nam meer en meer toe en kwam in 1830 tot ontknoping met de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid.

Te Hoegaarden trokken de troepen van generaal Cortheyligers door en staken bijna het dorp in brand, wegens een onvoorzichtige uitval van enkele fransgezinden uit de oppositie.

Dank zij de toenmalige burgemeester de Zangré, die bij de legeroversten ten goede sprak, werd Hoegaarden gespaard.

Tijdens de gevechten van augustus 1831 tussen Fransen en Hollanders, werd Hoegaarden door de tuchteloze benden van generaal Daine geplunderd en moesten de inwoners voor de inkwartiering van de troepen zorgen. En andermaal kwam de Zangré tussen om allerlei onlusten te beletten.

Maar hoe onpartijdig de burgemeester ook tewerk ging, toch kon hij niet beletten dat de oppositie van de politieke troebelen gebruik maakte, om wanorde te scheppen en het volk tegen hem op te hitsen.

Tot de tegenpartij behoorden de fransgezinden, die na de val van het Keizerrijk uit hun ambt waren ontzet en slechts het gunstig ogenblik hadden afgewacht om weer aan de macht te komen.

Niet verwonderlijk dat de oude hartstochten weer oplaaiden en hun hoogtepunt te bereiken bij de voorgeschreven gemeenteverkiezingen van oktober 1830

Al het goede dat de oude burgemeester had gedaan was meteen vergeten. Na een eerste maal te zijn verkozen, moest Ph. de Zangré ontslag nemen en onder doodsb bedreiging der oppositie, samen met zijn grootste aanhangers Servais Coenegras, Petrus Evrard en Jan Baptist Van Nerum (zoon van Jacobus), tijdelijk het dorp verlaten omdat hun leven in gevaar verkeerde.

Zij verscholen zich in de kelders van 't Nieuwhuys, alvorens in de nacht naar Wever te vluchten, waar zij een veilig onderkomen vonden en enkele weken verbleven.

10. LOKAAL VAN DE BURGERWACHT

Na de dood van Barbara Van Nerum, de echtgenote van Henri Dewaelheyns, in 1832, kwam 't Nieuwhuys in het bezit van pachter Jean Philippe Putzeys (oom van de latere notaris en burgemeester Alex Putzeys) getrouwd met Elisabeth Van den Bempt, die er de eigenaars van werden en er hun intrek namen.

In 1835 kwamen in 't Nieuwhuys de aanhangers samen van Philippe de Zangré, om hem terug aan de macht te brengen.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen nam de reactie zodanig toe dat de Zangré een overwegende meerderheid behaalde en weer tot burgemeester uitgeroepen werd.

Met grote luister werd hij op een praalwagen van Charles Godfrinaux uit Goetsenhoven door het dorp gevoerd. Naast de Zangré hadden plaats genomen: Jan Baptist Van Nerum, Servais Coenegras, apotheker Evrard en dokter Henri Van Nerum (schoonbroer van de Zangré). De stoet, die in 't Nieuwhuys vertrokken was, werd door een grote menigte gevolgd.

Opnieuw bestuurde de Zangré de gemeente wijs en goed.

Op 4 september 1848 legde hij de hand aan zijn laatste werk. Hij organiseerde te Hoegaarden een burgerwacht, bestaande uit een bataljon van 3 kompagnies onder het bevel van 12 officieren.

De bevelhebber was majoor Alex Putzeys, terwijl François Christiaens als adjunkt fungeerde. Tot bataljongeneesheer werd dokter Jean Baptiste Van Nerum (zoon van Jan Baptist en kleinzoon van Jacobus) verkozen, bijgestaan door zijn adjunkt dokter Godts, terwijl David Putzeys (broer van Alex Putzeys) als luitenant-kwartiermeester optrad.

't Nieuwhuys werd hun lokaal, vermits de uitbater Jean Philippe Putzeys de neef was van de bevelhebber. (La garde civique avait son local au cabaret de la maison neuve, où les frères Putzeys et le médecin Van Nerum payaient de maintes tournées à leurs hommes).

Wanneer zij in gesloten gelederen door de straten trokken, maakten hun sierlijke uniformen grote indruk op de inwoners.

11. VERTREKPUNT VAN IMMIGRANTEN

In 1855, na de dood van het echtpaar Putzeys-Van den Bempt, ging 't Nieuwhuis over op hun dochter Barbara, die in het huwelijk trad met Jozef Van Nerum (grootoom van Julien Van Nerum). Hij was landbouwer terwijl zijn vrouw de herberg openhield.

Begin 1856 kwamen in 't Nieuwhuys enkele mannen samen die, aangelokt door de goudkoorts van het Westen, plannen smeedden om naar Amerika te vertrekken. Deze plannen werden in de hand gewerkt door de brieven die zij hadden ontvangen van Henri Godet en Jean Kinnart uit Lummen, die in 1855 naar Wisconsin waren uitgeweken.

Onder hen bevonden zich Alex Van Ex uit Hoegaarden, Philippe Caeyberghs uit Bevekom, Henri Foyen, Jan Baptist Saels, Servais en Pé Ausloos uit Rommersom, Jan Baptist Taverniers uit Houtem en Guillaume Nys uit Meldert.

Op de vooravond van hun vertrek begonnen zij van in 't Nieuwhuys, waar zij de Amerikaanse vlag hadden uitgehangen, het afscheid te vieren en bezochten alle herbergen van 't dorp.

Maar diezelfde nacht konden zij niet meer vertrekken en bleven in 't Nieuwhuys hun roes uitslapen (uit de memorieschriften van Dr. J.B. Van Nerum).

12. OUDE VOLKSSPELEN

In 't Nieuwhuys werden geregeld volksspelen en prijskampen gehouden, en tijdens de kermis hadden er allerlei vermakelijkheden plaats.

Zo weten wij dat er in 1858 een drinkwedstrijd gehouden werd. Het kwam er op aan, het meeste glazen bier te kunnen ledigen en het langst stand te houden. Er was een toeloop van volk om «de grootste zatlap» van het dorp te kennen. Een zekere Hubert Collard behaalde de overwinning, maar Jozef Van Nerum moest hem op een kruiwagen naar huis voeren.

Ook het kegelspel en andere oude volksspelen werden er tot rond 1880 druk beoefend en hielden de plaatselijke folklore hoog.

13. VERGADERPLAATS VAN DE HARMONIE

In november 1860 werd door Dr. Van Nerum, Henri Vandertaalen en Emanuel Lories besloten te Hoegaarden een muziekvereniging op te richten. De stichtingsvergadering had plaats in 't Nieuwhuys in februari 1861 onder leiding van burgemeester Alex Putzeys.

Daar werd de commissie samengesteld en het reglement opgesteld, terwijl 't Nieuwhuys met meerderheid van stemmen als lokaal en vergaderplaats verkozen werd.

En telkens het harmoniebestuur er samenkwam, moest Jozef Van Nerum naar de brouwerij lopen om nieuwe vaten te bestellen, want bij deze gelegenheden werd er uitbundig gedronken.

Als lokaal van verschillende verenigingen zou 't Nieuwhuys, dat destijds als «liberaal» aangeschreven stond, vanaf 1865 rechtstreeks betrokken worden in de strijd tussen de witten (liberalen) en de zwarten (katholieken), die te Hoegaarden in alle hevigheid heerste en grote animatie bracht.

De grote aanleiding daartoe was de strijd tussen de Putzeysgezinden (de witten) en de Nysgezinden (de zwarten), die alles in het werk stelden om de harmonie aan hun kant te krijgen, ten einde haar tot een politiek instrument te hervormen en om beurten de witte en de zwarte vlag aan 't Nieuwhuys uithingen.

Om alle politieke invloed te vermijden, had Jozef Van Nerum aan de Harmonie 't Nieuwhuys verboden, daar deze op dat ogenblik reeds de eerste sporen van een scheuring begon te vertonen.

14. BROUWERSKOMPLOT

Rond 1865 werd te Hoegaarden ook overgegaan tot de op-richting van een suikerfabriek in de huidige Dotremontstraat.

De stichters waren Libert Dumont, Alex Putzeys en Apolli-naire Van Goitsenhoven.

Hevig protest rees op vanwege de meerderheid van de brou-wers en stokers, die hierdoor hun winstgevende zaak bedreigd voelden.

Onder leiding van brouwer Charles Van Nerum (zoon van Jan Baptist en kleinzoon van Jacobus), kwamen zij in 't Nieuw-huys samen om een verweerschrift op te stellen.

Brouwers en stokers hadden de strijd aangeboden tegen de suikerfabrikanten en richtten hun hoofdkwartier op in 't Nieuw-huys.

Doch onmiddellijk maakten de stichters van de suikerfabriek een tegenrapport op, waarin elk konkurrentiegevaar tegen brou-wers en stokers afdoende werd weerlegd.

Hierdoor kreeg het geschil vrij snel een minzame oplossing en werd de protestkommissie ontbonden.

15. DE MUITERIJ VAN 1870

In augustus 1870, tijdens de Frans-Duitse Oorlog, trok het 3e Regiment Jagers te voet door Hoegaarden en bleef er van 8 tot 16 augustus bij burgers inkwartieren.

Burgemeester Putzeys en zijn politieke vrienden, onder wie Dr. Van Nerum, nodigden de officieren op het gemeentehuis uit waar de beste wijnen werden opgediend.

Op deze receptie was geen enkel lid van de oppositie uitge-nodigd die, om zich te wreken, de onderofficieren en soldaten in 't Nieuwhuys uitnodigde, waar menig biervat gratis ter beschik-king werd gesteld.

Er werd zodanig gedronken dat de soldaten, onder wie Jaco-bus Van den Bussche uit Jabbeke, die later te Hoegaarden in het huwelijk trad met Jozefien Andries, dronken werden en schimp-liederen zongen tegen hun oversten.

't Nieuwhuys werd voor de troepen verboden, wat bijna aan-leiding gaf tot mouterij, waarop het bevel tot oprukken gegeven werd, want Hoegaarden was te gevaarlijk voor de soldaten.

16. DE RUITEN VAN 'T NIEUWHUYS UITGEWORPEN

In 1873 waren in de harmonie twee frakties ontstaan, de liberale fraktie die op het gemeentehuis was gebleven en de ka-tholieke die in 't Cleyen Paradijs (in de Pastoriestraat) bij Theo-door Van Nerum hun oefenzaal hadden.

Rond dat tijdstip stelde Jozef Van Nerum (broer van Theodoor) 't Nieuwhuys opnieuw ter beschikking van laatstgenoemde fraktie. Vanaf dat ogenblik werd 't Nieuwhuys, dat enkele jaren vroeger als «liberaal» aangeschreven stond, plots als «katholiek» bestempeld, zodat het reeds alle kleuren en alle nationaliteiten had geherbergd.

In september van datzelfde jaar mislukte de kermis. De burgemeester had alle toelagen afgeschaft waardoor de muziekfrakties geen bal konden geven. Dit lokte grote misnoegdheid uit in het dorp waar beide partijen handgemeen geraakten en waarbij de ruiten van 't Nieuwhuys 's nachts werden uitgeworpen.

Het volgend jaar tijdens de kermis stelden beide partijen een eigen kermisprogramma op. De witten hadden de harmonie uit Geldenaken uitgenodigd die regelrecht en uitdagend naar 't Nieuwhuys kwam. Jozef Van Nerum, verbitterd om de huisschending van 1873, hing de zwarte vlag uit en verbood de toegang aan de Waalse harmonie, waarop grote agitatie losbrak. Zij trokken naar 't Cleyn Paradijs waar de Walen verdreven werden en menig muziekinstrument vernield.

Bij de verkiezingen van oktober 1875 vertrok uit 't Nieuwhuys een fakkeltocht door het dorp, want de «zwarten» hadden hun tegenstrevers verpletterd. De Graaf van Meldert stapte vooraan om de overwinning van de katholieken te vieren.

Toen de inmenging van de «zwarten» te hevig werd, hing Jozef Van Nerum opnieuw de witte vlag uit en moesten de «katholieken» naar 't Cleyn Paradijs verhuizen.

Gedurende 10 jaar had 't Nieuwhuys als speelbal gediend tussen «wit» en «zwart», wat voor de naam van de instelling niet anders dan nadelige gevolgen had teweeggebracht. Al deze feiten dienen echter gezien in het licht van hun tijd, want een dorp zonder leven is een dood dorp en dat kan van Hoegaarden nooit gezegd worden.

17. ZADEL- EN GAREELMAKERIJ

In september 1881 stierf Jozef Van Nerum en 't Nieuwhuys werd aangekocht door zijn neef Hubert Van Nerum, die getrouwd was met zijn kleinnicht Julie Van Nerum (ouders van Julien).

Hij richtte er zijn werkplaats van zadel- en gareelmaker in, terwijl zijn vrouw de herberg open hield, waar alle politiek geveerd werd en waar iedereen zich kwam vermaken.

Tijdens werken deed pastoor Redig er opgravingen en vond Romeinse munten en keramiek, wat op het vroegere bestaan van een Romeinse afspanning wees.

De nieuwe eigenaar verkocht echter 5 percelen grond, palend aan de Tiensestraat (waar de huidige huizen nrs. 15 tot 23

staan), legde een moestuin aan met weelderige fruitbomen en liet zijn huis volledig opschikken.

Vanaf toen schijnt de oude benaming «'t Nieuwhuys» in de volksmond te zijn vervangen door de nieuwe naam «Bij Prauw» en werd in de akten gesproken van «l'ancienne maison neuve».

Het bleef echter een druk bezochte herberg bij «Prau», waar tijdens het drinken van het smakelijk en witschuimend Hoegaards bier, veel leute werd gemaakt.

Tijdens de kermis en de warme zomeravonden waren de plaatsen te klein en werden er aangename uren doorgebracht.

De ouderen van dagen spreken nog dikwijls «van die goede oude tijd bij Prauw». Het was een van de drukst bezochte herbergen van Hoegaarden, met groot verteer. De koele en laag gewelfde kelders met aarden vloer, bevatten een onuitputtelijke bron van bier, dat in kruiken en vaten klaar stond om naar boven gebracht te worden.

't Nieuwhuys diende ook als lokaal voor kaart- en duivenspel.

Pachters die paardetuig lieten herstellen, verlieten nooit het huis zonder zich met enkele potten verzadigd te hebben. Wilde men eens hartelijk lachen, om een paar uur alle zorg en kommer te vergeten, dan moest men zich slechts naar «Prau» begeven, waar tal van poetsen werden gebakken, zoals dat alleen maar in die goede oude tijd mogelijk en toegelaten was.

Rond 1907 werden de stallen verkleind en een prachtige lustuin met zomerhuisje aangelegd. Zo zag de toestand van 't Nieuwhuys er uit bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog, die een benarde tijd inluidde.

18. DE OORLOG 1914-1918

Na de inname van de Luikse forten rukten de Duitsers snel op en trokken op 18 augustus te 5 uur 's avonds langs de Stationsstraat Hoegaarden binnen. In de kelders van 't Nieuwhuys schuilden vluchtelingen uit Outgaarden.

Rond 17.30 uur vlogen de eerste obussen over het dorp en ontstond een gevecht met een groepje Belgische soldaten, die van achter de suikerfabriek de grote brug trachtten te verdedigen.

Tijdens dit gevecht werd de gevluchte pastoor van Outgaarden in de Stationsstraat dood geschoten en kreeg Mevrouw Geens een dodelijk schot, toen de Duitsers de bewoners van de grote molen voor zich deden opmarcheren.

Toen de vijand in massa de brug was overgetrokken, grepen nog enkele schietpartijen in de straten plaats, maar rond 20 uur was alles afgelopen. De Stationsstraat was vernield, 36 huizen waren in de as gelegd en 4 Belgische soldaten gedood. Tijdens de terugtocht was een soldaat 't Nieuwhuys binnengevlucht en werd

door de gezusters Van Nerum in burgerkleren gestoken om zijn weg te kunnen voortzetten.

De volgende ochtend namen de Duitsers wraak. Zij trokken naar de fabriek en staken de suiker in brand. In de Gasthuisstraat werd het maïsmagazijn van Vandermolén in de as gelegd en rukten enkele woestelingen op naar de kerk. De toenmalige koster Van Rickstal moest het portaal openen en de Duitsers voorafgaan, bij hun zoeken naar vrijeschutters. Zij vernielden er de wapenschilden van oude Hoegaardse families die boven de nieuwe kruisweg hingen. Daarop trokken zij naar het klooster om hun vernielingswerk voort te zetten, maar een Duitse Zuster kon dit tijdig verhinderen.

Burgemeester Henri Dotremont werd brutaal uit zijn huis gehaald en met sabel en revolver op borst en hoofd verplicht, tot zeven maal toe, op de knieën vergiffenis te vragen, omdat een burger op de Duitsers zou geschoten hebben.

Diezelfde officier, gezeten te paard en gevolgd door ulanen, kwam langs de Doelstraat naar de Nieuwstraat. Overal eiste hij voedsel op voor zijn manschappen en verspreidde de rest over de grond. Aan de hoek «Bij Prauw» dreef hij het volk samen en liet de menigte door zijn troepen omsingelen. In slecht Frans sprak hij: «Vous citoyens avoir tiré sur mes soldats».

Brouwer Louis Thomsin weerlegde zulks en verklaarde dat het soldaten geweest waren, die in de fabriek hadden gelegen.

De officier beweerde nochtans dat er vrijeschutters in het dorp verscholen zaten.

Daarop nam hij een veertigtal gijzelaars, onder wie Julien Van Nerum (zoon uit 't Nieuwhuys), Jef Moens, brouwer Thomsin, maalter Louis Geens, enz...

Rond 9 uur 's morgens werden zij tot aan het kasteel van Overlaar gebracht om er gefusilleerd te worden.

Jef Moens verliet plots de rij, liep naar de officier en smeekte hem, als vader van 9 kinderen zijn vrijheid terug te schenken. Maar al de gijzelaars werden op een rij geplaatst, terwijl het executiepeloton zich opstelde.

Angst heerste in 't Nieuwhuys en in het hele dorp.

Toen alles voor de massaterechtstelling in gereedheid was gebracht, hield plots het kanongebulder van Houtem St.-Margriet op en kwam het bericht dat de Duitsers de slag aan de Gete gewonnen hadden.

Een half uur later, nadat de officier zich hieromtrent verzekerd had, liet hij van dolle vreugde, de gijzelaars vrij die elk hun kant uitvluchtten.

Julien Van Nerum verschool zich op de zolder van de hoeve Meddaerts te Overlaar, vanwaar hij een dichte massa Duitsers in de weide van het klooster kon opmerken.

Bij het vallen van de duisternis vluchtte hij over het «Smisveld» naar huis.

Uitbundig was de vreugde in 't Nieuwhuys, bij de terugkeer van hun zoon en broer, die op het nippertje aan de dood was ontsnapt.

Enkele dagen later werd het huis Vandertaelen-Van Nerum in de Tiensestraat als Rode-Kruispost ingericht. De laatste Belgische soldaat die er opgenomen was, een Brusselaar, werd in de nacht naar 't Nieuwhuys overgebracht, in burgerkleden gestoken en door Julien Van Nerum over de velden tot op het Kasteel van Meldert gebracht, waar de Heer de Lantsheere hem in het geheim de nodige inlichtingen verschafte, om verder het front te bereiken.

Gedurende het verder verloop van de oorlog doorstond het volk de angst en ellende van een lange bezettingstijd. Opeisingen en huiszoekingen volgden elkaar op. Grote hoeveelheden slachtvee, graan, aardappelen, notelaars, koper en wol moesten ingeleverd worden. Elke hond diende aangegeven en elke duif geringd te worden.

Maar te Hoegaarden hebben de Duitsers bitter weinig gevonden, want telkens als een groepje soldaten in het dorp verscheen, werd dit nieuws als een lopend vuurtje verspreid.

Als zij bij «Prau» in de stal naar slachtvee kwamen kijken, lag het varken in de kuip geslacht en in de kelder verborgen en wanneer zij in de kelder naar aardappelen zochten, lagen deze onder het stro in de schuur verstopt.

Tijdens de jacht naar wol vonden zij slechts matrassen met stro opgevuld, terwijl in 't Nieuwhuys ook grote hoeveelheden leder uit de Tannerie Evrard werden verborgen.

Verstoken van radio en nieuwsbladen hunkerde het volk naar berichten. Vele valse geruchten deden toen de ronde en werden gemakkelijk geloofd, vooral als zij in het nadeel van de Duitsers uitvielen. Vooral bij «Prau» en in enkele andere herbergen verzamelden zich de inwoners om de laatste berichten te vernemen, want er werd algemeen beweerd dat bij «Prau» regelmatig een man kwam die in verbinding stond met de geallieerde legers.

Zo werd onder andere verteld dat de Duitsers in het bos van Perwez volledig in de pan waren gehakt, en zulks reeds op 25 augustus 1914 toen de forten van Namen waren gevallen. Te Leuven had een barbiër tijdens het scheren een Duitser de keel overgesneden en daarom was de hele Stationsstraat platgebrand.

Op 31 augustus werd het gerucht verspreid dat de Fransen tot in het bos van Heilisse, op 7 km van Hoegaarden, waren doorgedrongen, toen de Duitsers reeds lang de Franse grens waren overgestoken. Dat 800.000 Engelsen, Belgen en Indiërs de vesting van Antwerpen krachtig in handen hielden, op een ogenblik dat de algemene terugtocht een voldongen feit was. En ook

dat de Duitsers geen levensmiddelen meer hadden en ratten moesten eten enz... enz...

Al deze berichten beurden echter het moreel op.

De hele oorlogstijd werd kanongebulder gehoord en wanneer dit harder klonk volgens de windrichting, vertelde men dat de geallieerden in aantocht waren.

Om al deze geruchten te bekrachtigen, voegde men er aan toe «het werd bij Prauw verteld, door iemand die het goed weet».

Zo duurde het lange maanden, tot in november 1918 de drie-kleur aan 't Nieuwhuys en elders werd uitgehangen en de oorlog ten einde was.

19. DE HERBERG VAN 'T NIEUWHUYS VERDWIJNT

Hubert Van Nerum, bijgenaamd «Prau», overleed in 1919 en zijn vrouw in 1922. Op dit ogenblik ging 't Nieuwhuys over op hun kinderen Leontine, Hélène en Julien, die het erfgoed «in onverdeeldheid» hielden ter herinnering aan hun voorouders.

Leontine bleef er inwonen, maar schafte de oude herberg af, die als kruidenierswinkel werd ingericht.

Later werd deze plaats aan een bankinstelling verhuurd, zodat er in 't Nieuwhuys aan bankwezen werd gedaan.

Hélène vertrok als ziekenverzorgster en gezelschapsdame naar Anderlecht, terwijl Julien zich in 1915, na zijn huwelijk, te Tienen had gevestigd. Na de dood van zijn vader, zette hij diens zadel- en garelmakersberoep voort en behield zijn werkplaats in 't Nieuwhuys.

Na het vertrek van de bankinstelling richtte hij in de oude herberg een bietzaadmagazijn in voor de «Grand-Pont».

Rond 1934-35 werden de stallen afgebroken en liet Julien op de percelen nrs. 11 en 13 van de Tiensestraat een winkel en een herberg bouwen.

Zo bleef de toestand van 't Nieuwhuys tot bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog.

20. BRIEVENBUS VAN DE INTELLIGENCE SERVICE

In mei 1940 brak de tweede wereldoorlog uit. Julien Van Nerum kwam weer in 't Nieuwhuys wonen, dat vanaf 1941 een trefpunt en brievenbus werd van een geallieerd inlichtingsnet, gericht tegen het vliegveld van Bevekom in de operatie «Arkansas».

Er hadden kontakten tussen geheime agenten plaats, terwijl op de zolder tussen het leder «Top Secret» dokumenten verborgen lagen.

Voortvluchtige agenten en valschermspringers vonden er een veilig onderkomen tijdens hun doorreis naar het «Maquis».

Vanaf juli 1943 kwam in 't Nieuwhuys ook een brievenbus

voor Londen tot stand onder de kodenaam Alpa. Geheime agenten in dienst van de Intelligence Service, waarbij een paar mensen uit Hoegaarden die heden nog in leven zijn betrokken waren, brachten er regelmatig hun rapporten binnen. Deze werden dan door Julien Van Nerum, die als verbindingsagent fungeerde, verder naar de Kommandopost van de sektor gebracht, vanwaar zij via het Hoofdkwartier van het Bespiedingsnet naar Eaton Square vertrokken.

Binnen de muren van 't Nieuwhuys hebben zich tijdens de laatste oorlog feiten afgespeeld, waarover de Netoverste zich als volgt uitliet: «Alpa vormde in de geheime oorlogsvoering een voorname schakel, die in niet geringe mate heeft bijgedragen tot de succesvolle ontplooiing van de operatie Arkansas». De ontvangen gelukwensen uit Londen bevestigen dit ten volle.

21. ZIJN HUIDIGE VORM

Tijdens het von Rundstedt-offensief werd het oude bakhuis, dat aan het huis nr. 2 paalde, door de Amerikanen ingereden, waardoor de uitspringende bocht verdween en de muur langs de Tiensestraat rechtgetrokken werd.

In 1951 stierf Leontine Van Nerum en in 1952 ook haar zuster Hélène, zodat Julien alleen eigenaar werd van 't Nieuwhuys, dat reeds sedert zes generaties in dezelfde familie was gebleven.

Tussen de jaren 1953 en 1960 werden nog vier percelen verkocht waarop de huizen nrs. 3 tot 9 ontstonden, zodat de mooie tuin, die ongeveer 70 m lang was en eens tot aan het huidige huis nr 23 kwam, volledig verdween.

Van het voormalige erfgoed van de voorouders bleef nog slechts het dubbel woonhuis met binnenplaats en inrijpoort over, zodat 't Nieuwhuys vanaf 1960 zijn huidige vormen aannam.

22. LAATSTE WILSBESCHIKKINGEN

In 1961 werd de «Gulden Lelie», de eeuwenoude familie-gilde Van Nerum, weer in het leven geroepen. Zij was na 60 jaar verval in het vergeetboek geraakt.

Julien Van Nerum uit 't Nieuwhuys werd tot ouderdomsdeken uitgeroepen. Hij stelde de vroegere tradities weer in ere en slaagde erin vele oude panden van vernieling te redden. Al deze panden werden in 't Nieuwhuys bijeengebracht en opgeborgen.

In mei 1963 organiseerde de Gulden Lelie een tentoonstelling van al deze en andere voorwerpen van oude geslachten. Deze tentoonstelling oogstte zulk een groot succes, dat Julien Van Nerum de wens uitte dat na zijn dood in zijn werkplaats een museum zou worden opgericht, waarin al de panden en voorwerpen voor het nageslacht zouden bewaard blijven.

In november van hetzelfde jaar overleed de laatste bewoner van 't Nieuwhuys en ging het erfgoed op zijn zoon over. Deze moest zich over de verdere lotsbestemming van het eeuwenoude «Nieuwhuys» uitspreken en kiezen tussen «het niets ontziende materialistisch heden» en «de eerbied voor het traditievolle verleden».

De laatste wilsbeschikkingen van zijn vader indachtig, besloot hij van 't Nieuwhuys een museum te maken.

23. INRICHTINGS-EN OPGRAVINGSWERKEN

Na de toelating te hebben bekomen van Gemeente, Provincie en Staat, kwam een inspekteur van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur ter plaatse, om de restauratie- en inrichtingswerken te leiden, want 't Nieuwhuys was in vervallen toestand geraakt.

Het werd een hele onderneming. Gedurende het hele jaar 1964 grepen tal van werken plaats, om het huis weer in zijn oorspronkelijke stijl van de 18e eeuw te brengen. Tijdens deze werken werden in de kelders opgravingen uitgevoerd die tot sensationele ontdekkingen leidden.

De geheimzinnige verhalen uit vroegere tijden, het bestaan van een kelderkapel en oord der samenzwering tijdens het Franse schrikbewind, en al de andere legenden over de kelders van dit huis, bleven steeds diepe indruk maken op zijn bewoners en werden van geslacht tot geslacht voortverteld.

Wellicht uit onbekende angst gedreven, heeft nooit iemand er een spade in de grond durven steken, tot wanneer pastoor Redig rond 1880 de eerste Romeinse vondsten deed.

Later, in 1958, werd de hele keldervloer met een handdetektor afgezocht, maar de trillingsseinen wezen slechts nagels en stukjes ijzer aan.

Alle aandacht bleef echter op de geheimzinnige wijnperssteen gevestigd, die tijdens de restauratiewerken in mei 1964 van zijn voetstuk werd gelicht, en waaronder in een luchtledige nis, een verzegeld pakje dokumenten werd ontdekt, samen met muntstukken uit de 16e eeuw.

Een der dokumenten beschreef wat er in de kelders van 't Nieuwhuys tijdens de Besloten Tijd was geschied. Onder de andere stukken bevonden zich akten en attesten van leengoederen en wapendracht, uittreksels uit het Sweertsboek, over de stichting van de vijf bevoorrechte geslachten van Hoegaarden en een uitspraak van de Franse Krijgsraad betreffende een vaandervluchtige.

Het onderzoek van al deze ophefmakende dokumenten werd aan deskundigen toevertrouwd en leverde na ontleding, een niet te versmaden bijdrage op voor de geschiedenis van Hoegaarden tijdens de Revolutietijd, terwijl de Gulden Lelie er kostbare in-

lichtingen uit putte voor haar familiegeschiedenis (zie bijlage 1).

Dit schonk aan 't Nieuwhuys, waar de museuminrichting volop bezig was, een onweerlegbare historische betekenis.

In augustus 1964 had de eerste steenlegging plaats door de toenmalige Gildehoofdman Arthur I en in het begin van het volgend jaar was alles klaar.

Nu moest de administratieve en juridische toestand geregeld worden, want het «Museum Van Nerum» nam officiële vormen aan.

De Gulden Lelie had in haar hoedanigheid van vereniging zonder winstoogmerk de rechtspersoonlijkheid over de instelling aanvaard, terwijl te Hoegaarden in februari 1965 een Heemkundige Kring opgericht werd, om het beheer en de werking ervan te verzekeren.

Ook het gemeentebestuur had zijn steun toegezegd, terwijl het museum in maart officieel door het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur werd erkend en onder zijn bescherming was genomen, met de toekenning van de door de wet voorziene toelagen.

In april 1965, enkele dagen vóór de officiële opening, toen in de kelders de laatste werken werden uitgevoerd, kwamen nog andere dokumenten aan het licht en werd ook een waterput (gebouwd uit witte Gobertangesteent) blootgelegd. Bijgeroepen staatsarcheologen bestempelden die als laat Romeins of vroeg Frankisch. Hij bevindt zich juist onder de in 1964 onttroonde wijnperssteen, waaronder de eerste schriften werden gevonden, zodat hij in verband kan gebracht worden met de geheime schuil- en bergplaats uit de oude verhalen.

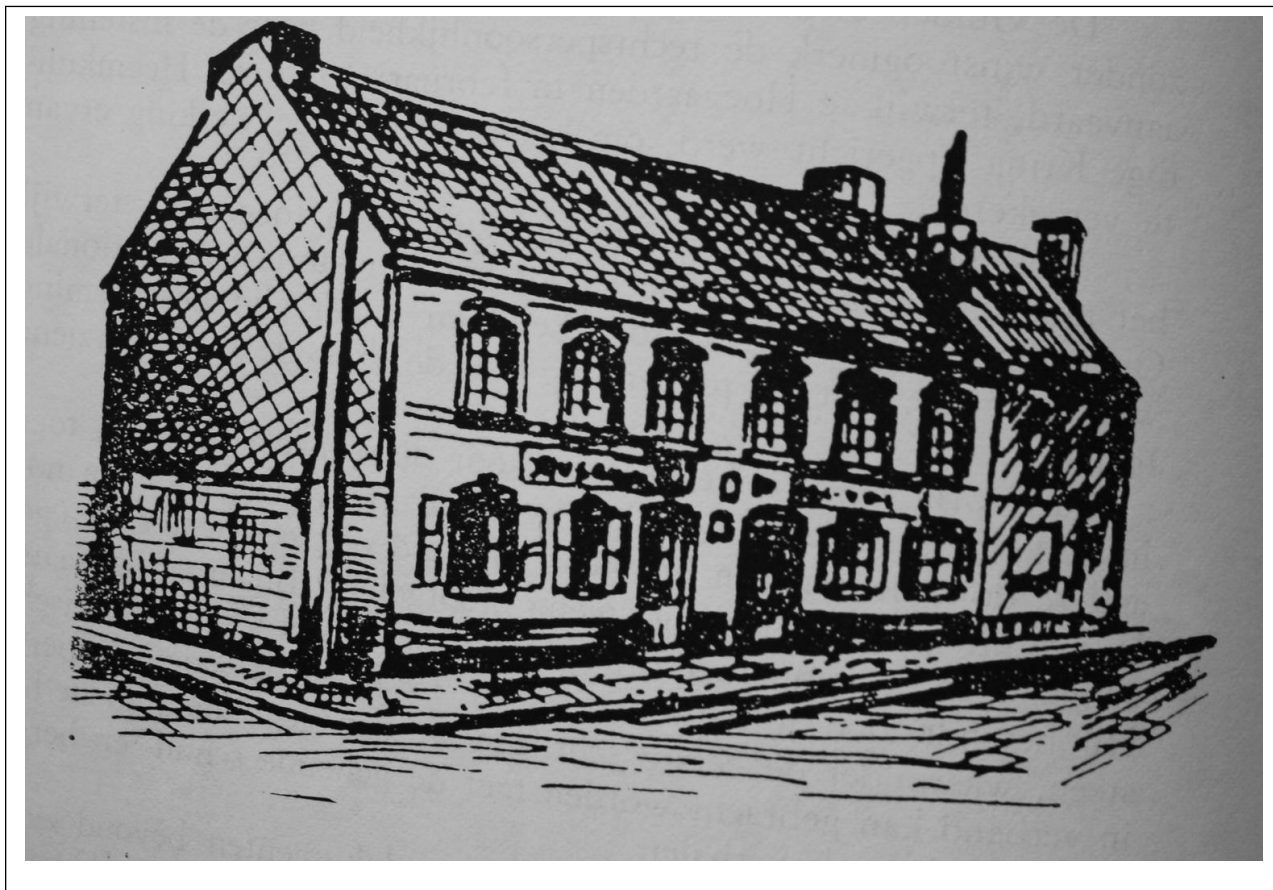
Onder de tweede reeks gevonden dokumenten bevond zich een verzegeld perkament met familieblazoenen, declaratiën betreffende andere bergplaatsen in het dorp van allerlei schriften en een schets van 't Nieuwhuys van 1794.

Deze schets bracht de bevestiging van de verdeling van het erfgoed onder de gebroeders Van Nerum rond 1785 en vertoonde de ligging van een geheime ondergrondse ontsnappingsgang, die tot heden nog niet kon weergevonden worden, zodat alle geheimzinnigheid en spanning rondom de kelders van 't Nieuwhuys blijft heersen.

Verder waren er nog notariële bescheiden, akten van delingen, verkoop van «zwart goed» uit de Revolutietijd, dagingen voor notaris en een grondplan van het kasteel 't Serclaes te Wommersom (zie bijlage 2).

Al deze vondsten staafden de vroegere verhalen en wierpen een licht op de tot op heden duister gebleven hypothesen.

Deze sensationele ontdekkingen werden door de bevoegde diensten in een «rapport» vermeld en aan de «Nationale Dienst voor Opgravingen» toegestuurd. De restauratie van de oude oor-

konden geschiedde door het Rijksarchief, dat vanaf dat ogenblik zijn volledige medewerking aan het museum verleende, evenals de Provincie, het Kommissariaat-Generaal voor Toerisme, nationale musea, ambassades en andere officiële instanties, waaronder de Dienst voor de bescherming van het Patrimonium en die voor Volksontwikkeling.

Met de ruggesteun van al deze instellingen kon het museum op administratief en juridisch gebied gerust starten, zodat een nieuwe mijlpaal werd geplant in de lange geschiedenis van 't Nieuwhuys.

24. MUSEUM JULIEN VAN NERUM

In mei 1965 werd het «Museum Julien Van Nerum» plechtig geopend door de burgemeester en enkele prominenten uit Staatsdiensten en ambassades.

Drie plaatsen en de historische kelder werden als heemkundige, folkloristische en oudheidkundige tentoonstellingszalen ingericht en voor het publiek toegankelijk gemaakt, terwijl de pers niet achterwege bleef, om met levendige artikels de bekendmaking te verkondigen. Door dit initiatief kon Hoegaarden met een zekere fierheid van een eigen museumkomplex gewagen.

De aanvangsperiode, die over de eerste twee jaar liep, ging echter met moeilijkheden gepaard, zodat de instandhouding van het museum wankelend was.

De 2.200 bezoekers waren onvoldoende om als enige bron van inkomsten de financiële lasten van een dergelijke instelling te dragen, terwijl aanvankelijk de geringe interesse demoraliserend werkte. Het instandhouden van de traditie, het behoud van het volkseigene, «het patrimonium» en de ontwikkeling van de plaatselijke heemkunde en folklore, waren veelvuldige en moeilijke doelstellingen, die de geringe groep van medewerkers zich had gesteld.

't Nieuwhuys verkeerde in een onzekere toestand, maar een paar mensen die aan Hoegaarden een hoger cultureel streven wilden schenken, zochten naar middelen en wendden zich tot de Ministeriële beschermingsorganen.

Het museum werd in januari 1967 een onafhankelijke vereniging zonder winstoogmerk, waarvan de statuten in het Staatsblad verschenen, hetgeen aan de vereniging eigen rechtspersoonlijkheid verschafte en haar onder juridische bescherming stelde. De vereniging behield haar vroegere benaming, terwijl de aangesloten leden tot de Klub «De Vrienden van 't Nieuwhuys» gerekend werden.

Bovendien bekwam zij vanwege het hoofdbestuur van het ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur, via inspekteur Roobaert, de toestemming tot het oprichten van een oude taveerne

als vaste bron van inkomsten. Deze vergunning werd verkregen met het doel de Schatkist enigszins te ontlasten.

Beschermd door de wet van 1921 zou de vereniging door deze toestemming de regering en het nationaal budget financieel helpen in de bescherming van haar algemeen patrimonium, hetgeen rechtstreeks ten goede komt aan het volk en de Belgische Staat.

De winsten van de bijbedrijvigheden van de vereniging moesten nochtans integraal aangewend worden voor de uitvoering van de verdere restauratiewerken en de verwezenlijking van de nagestreefde doelstellingen, terwijl de boekhouding regelmatig aan de controle van voornoemd Ministerie moest onderworpen blijven.

Dit voorstel werd door de inrichters aanvaard en nieuwe toelagen van Staat en Gemeente maakten de verdere uitbreiding mogelijk. Het hele gebouwencomplex werd in beslag genomen en nieuwe restauratiewerken vingen aan.

In maart 1967 heropende het museum zijn deuren onder een nieuwe gedaante en de positieve reacties waren van bij de aanvang zeer bevredigend.

Reeds lang hadden de beheerders begrepen, dat het verkeerd was in deze snel evoluerende maatschappij eenzijdig een kultus van het verleden te belijden. Er moest ook aan vooruitstrevende werking worden gedaan.

Daarom werd in mei 1967 de samensmelting verwezenlijkt van de Heemkundige Kring en «de Vrienden van 't Nieuwhuys», die begin 1968, na een paar passaatwinden, tot de hervorming van hun bestuur overgingen en een Museumraad oprichtten, om tot de voorgenomen activiteiten over te gaan.

25. WAT BIEDT HET MUSEUM AAN ZIJN BEZOEKERS ?

Vooreerst stellen we vast dat er voortdurend aan de inrichting en werking wordt gedokterd. Immers voor een vereniging als deze betekent een statische toestand achteruitgang.

In het museum zijn er vaste standen voor heemkunde, folklore en oudheidkunde. Er is een rijke verzameling van oude gebruiksvoorwerpen en panden, die herinneren aan het vroegere verenigings- en ontspanningsleven. Dit alles werd verzameld met de medewerking van de inwoners uit eigen- en omliggende gemeenten en met het doel te redden wat in de streek dreigde verloren te gaan. Vlaggen en banieren, wapens en uitrustingstuigen, een hele gamma van lampen, bierpinten en kruiken, een volledige Alhambic, muziekdozen en herbergspelen, voorwerpen van oude ambachten enz... maken het patrimonium uit, dat ondergebracht werd op de gerestaureerde zolderverdieping.

De historische kelder uit de Revolutietijd herinnert aan de geheime samenzwering, de kelderkapel en de tijd der geesten. Daar

kan men ook de Romeinse waterput bewonderen en de sporen terugvinden van de onderaardse ontsnappingsgang. In deze kelder werd onlangs de oude Bierkapel van Gonus opnieuw ingericht.

Periodisch hebben op de eerste verdieping ook veranderlijke tentoonstellingen plaats van privaat kunstbezit. Een paar jonge kunstenaars uit de streek maakten reeds op die manier hun werken bekend.

't Nieuwhuys is tevens een klubhuis voor verenigingsleven, vrijetijdsbesteding en volksontwikkeling, waar cultuur en folklore hoogtij vieren.

Met de medewerking van het ministerie voor Cultuur en private instanties werd een bibliotheek met archief en dokumentatiedienst opgericht die reeds meer dan 1.300 werken telt. Bij dit alles is een vergaderzaal voor de sympathizerende verenigingen ingericht.

Ook werd er een plaats voor oude volksspelen ingeruimd waarvan de kegelbaan en de hanenkapspele het bestaan reeds meer dan voldoende rechtvaardigen.

Aangenaam wordt men verrast bij het betreden van de oude taveerne, die na 45 jaar, in haar oorspronkelijke stijl uit de 18e eeuw, aan 't Nieuwhuys zijn vroegere luister schenkt. Men waant er zich een paar eeuwen terug en men komt er onder de indruk van een rustige, gemoedelijke en landelijke stemming.

Er is het vermaarde oud Hoegaards bier, dat een eeuwenoude traditie kent en volgens aloude methodes terug wordt gebrouwen.

Dat de vereniging de goede weg is ingeslagen moge blijken uit de gunstige reacties die van overal loskwamen. Verheugend is het tevens dat de jeugd enthousiast meewerkt en dat het museum erin geslaagd is een medewerkende hand te reiken aan andere begrijpende plaatselijke verenigingen, zonder onderscheid van stand of strekking.

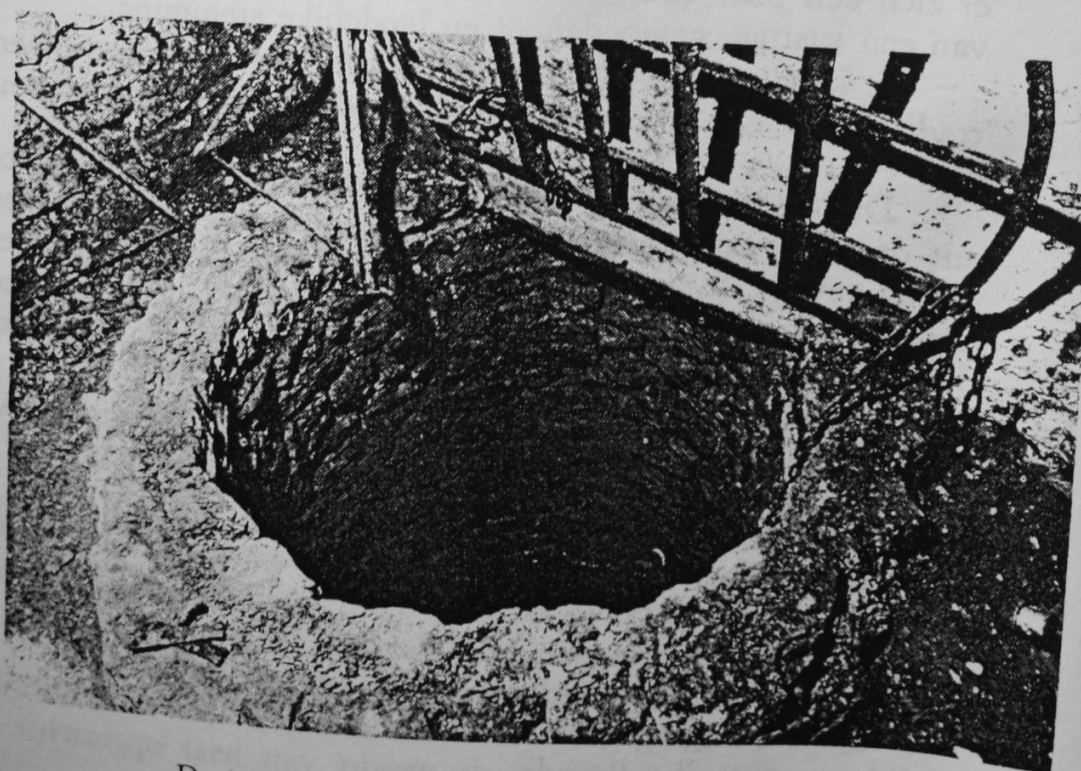
Dit alles bewijst dat 't Nieuwhuys zijn onzijdig karakter heeft weten te bewaren en dat er te Hoegaarden aan een schrijvende behoefte is tegemoet gekomen.

Dit had echter niet mogelijk geweest zonder de sympathie van het groot aantal leden die, door het hunne bij te dragen, de vereniging in staat stellen haar didaktische, pedagogische en volksopvoedende zending verder te laten volbrengen.

De vereniging geeft ook een tijdschrift uit voor heemkunde, folklore en oudheidkunde, de vrucht van haar opgerichte navorsingscommissie.

Oudheidkundige vondsten uit de waterput.

De in 1965 ontdekte waterput in 't Nieuwhuys.

En tenslotte worden in het kader van het Toerisme en het Vreemdelingenverkeer, allerlei geleide bezoeken en diaprojecties georganiseerd om de bewonderenswaardigheden van Hoegaarden te verkondigen.

26. DE UITDIEPING VAN DE WATERPUT

In 1965 werd in de kelders van 't Nieuwhuys een waterput ontdekt die tot op 1,8 m werd uitgediept en enkele keramiekvondsten prijs gaf. De grote werken zouden echter pas in 1970 aanvangen met de toestemming van het Ministerie voor Cultuur en met medewerking van de Nationale Dienst voor Opgravingen, en de Dienst van het Kadaster te Tienen (dhr. Frooninckx en Pans) die de nodige opmetingen uitvoerden.

De werken vingen aan op 31 maart onder leiding van dhr. Matthijs van de Nationale Dienst voor Opgravingen. Zij omvatten:

- de ontleding van grondvesten en aardlagen;
- boringen ter ontdekking van de ontsappingsgang en aanpalende keldervertrekken;
- de verdere uitdieping van de put.

In augustus 1970 was de uitdieping reeds tot op 4,8 m gevorderd en had allerlei vondsten aan het licht gebracht, die het voorwerp uitmaakten van een deskundig onderzoek.

In april 1971 werden de werken voortgezet en de put verder uitgediept tot op 6,6 m, waardoor nieuwe vondsten werden bovengehaald. Een kleverige driftgrond bemoeilijkte echter de opzoeken, maar wees er op dat de bodem niet ver meer af was.

Doch in de nacht van 13 op 14 april scheurde de achtergevel van 't Nieuwhuys ter hoogte van de waterput door een grondverschuiving. De werken dienden onmiddellijk te worden stopgezet en de put dichtgeworpen.

In bijlage 3 vindt u het deskundig verslag van dhr. Matthijs, met de inventaris van de vondsten uit de waterput.

27. STIMULANS EN MOTIVATIE

De geschiedkundige vondsten in de kelders van 't Nieuwhuys brachten de instelling in de kijker en in de belangstelling van pers en publiek.

Maar het eerste museum - lustrum (1965 - 1970) werd overschaduwd door zware interne bestuursmoeilijkheden.

Alleen volharding en doordrijven was nu de boodschap.

De opgedane ervaring schonk aan de inrichters de nodige stimulans tot het ongestoord voortzetten van het werk en het in stand houden van de instelling.

Tijdens de eerste vijf jaren van opbouw, werden enkele merkwaardige prestaties bereikt, inzake het tentoonstellen van privaat kunstbezit (ikonen, etsen, schilderijen) gecombineerd met kulturele manifestaties, folklore en oude volksspelen.

Ook het internationaal toerisme kwam aan bod, met Polen, Canada, Japan, het Afrikaanse oerwoud en de Grote Koraalrif.

De Poolse Consul-Generaal en de Noorse Culturele Attaché waren vol lof over het initiatief van het museum.

De Toeristische Federatie van Brabant, prees 't Nieuwhuys als "het beste van alle privé musea in Brabant".

Het Ministerie voor Nationale Opvoeding en Cultuur tenslotte schreef in zijn appreciatie "het Nieuwhuys-museum te Hoegaarden is een zeer prijzenswaardige en levende instelling.

28. DE MUREN BEGINNEN TE SPREKEN

Bij de aanvang van het nieuw decennium (1970-1980) kondigde Voorzitter-Stichter Hubert Van Nerum aan: "Vanaf nu zullen de muren van 't Nieuwhuys beginnen te spreken".

Het was langs het museum tijdschrift "ALPAIDIS" en door speciale uitgaven, dat honderden bladzijden met het geschiedkundig verleden van Hoegaarden werden gevuld.

Het niet onaanzienlijke familie-archief der V Geslachten van Hoegaarden, stelde 't Nieuwhuys museum in de mogelijkheid, onuitgegeven en onbekende bijdragen te publiceren, die de heemkunde bevorderen.

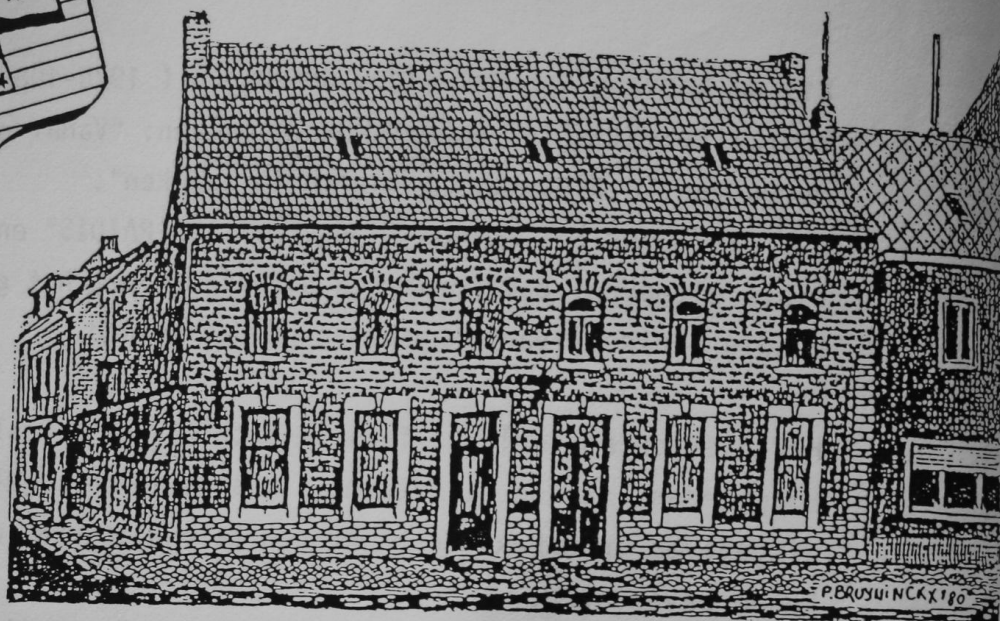
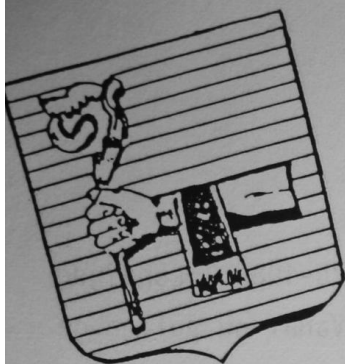
Dit werk, zonder de pretentie van "groots" te willen zijn, kwam en komt ten goede aan menig hoogstudent voor zijn eindwerk.

De opgerichte Studie- en Navorsingscommissie drijft haar opzoekingen bestendig verder en wordt regelmatig geconsulteerd. Diverse prestaties, door het museum verwezenlijkt, mogen terecht als mijlpaal worden beschouwd.

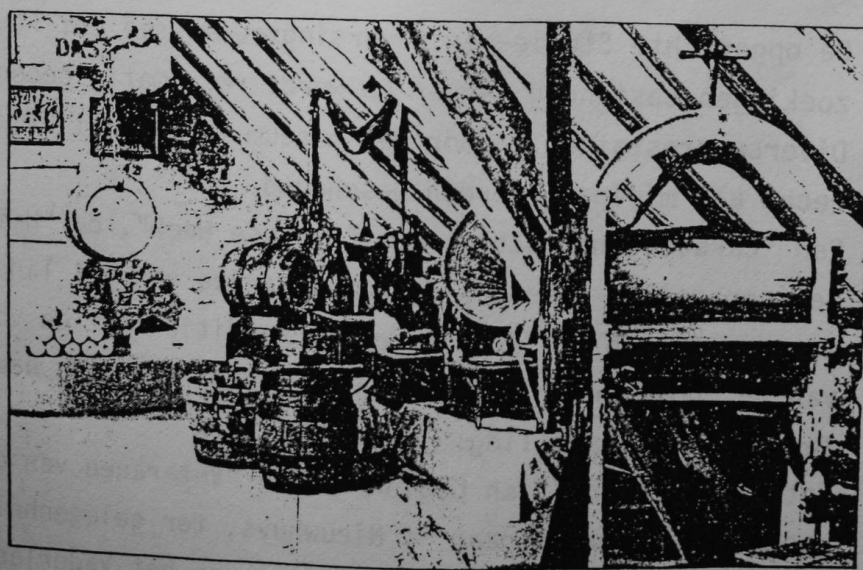
Een "Caraïbische nacht", een "Spaanse Week", de "Haïti-cherie" tentoonstelling, waarop de Ambassadrice van dit land tegenwoordig was en de "Zuid - Pool Expeditie" met de voordracht van de Poolvaarder Bernard de Gerlache, schonken naam en faam aan de instelling.

Tot zelfs de "British Legion" en de "Veteranen van de Brigade Piron" kwamen naar 't Nieuwhuys, ter gelegenheid van een tentoonstelling over" de bevrijding van het Vaderland" en drukten hun bewondering uit voor de initiatiefnemers.

Het beoefenen van het kegelspel, de hanekap, het ringwerpen, balschieten, stopmikken en andere oude volksspelen, brachten grote animatie in 't Nieuwhuys, terwijl de zeer actieve Hoegaardse Bier- en Brouwersgilde voor de folklore zorgden.

De gevel van het Nieuw-Weert na de restauratie

En om te besluiten waren, heraldiek, genealogie, lithologie, mineralogie, sigillografie enz. geen vreemde woorden meer voor de Hoegaardiers en andere bezoekers.

De pers stond zeer gunstig en het museum verwierf naam en faam tot ver buiten eigen grenzen. De beloofde doorbraak was geschied.

In ditzelfde decennium werd ook de grote restauratie van de museumgevels doorgevoerd en kwam de 100.000ste bezoeker over de drempel.

In samenwerking met de V.T.B. werden vormingskursussen in kantklossen en gidsenopleiding ingericht en geleide dorpsbezoeken met historische inslag georganiseerd.

Wanneer het museum in 1975 zijn tienjarig bestaan vierde, schreef Burgemeester R. Kerrijn "Wegens zijn belang, zijn werking en zijn activiteiten, is het museum niet meer weg te denken in onze gemeente".

En ter bekroning van het werk, kondigde de Navorsingscommissie van 't Nieuwhuys in 1977, het duizendjarig bestaan van Hoegaarden aan, voor 1980.

Het bewijs van dit evenement werd geleverd door een oud codicil uit het archief der V Geslachten. Nu had het museum te luid gesproken. Een storm ging op en het Codicil werd in twijfel getrokken. Twee onverzoenbare polen stelden zich tegen elkaar op.

Het Nieuwhuys museum verdedigde zijn gelijk door in samenwerking met het Algemeen Rijksarchief een "Witboek" uit te geven waarin de conclusie luidde dat het Codicil "benaderd juist" was. De groep "Hoegaarden 981 - 1981" zocht haar heil in een onbetrouwbare indictie berekening die uitkwam op 981.

Het museum had hier een trend gevolgd - een millenium vieren - mode van de tijd, zonder er zich rekenschap van te geven dat het daarmee in het gevoelige vaarwater van de politiek was terecht gekomen. En 't Nieuwhuys dat zich zorgvuldig buiten de politiek wenst te houden, liet zich deze keer meeslepen in het folkloristisch dorpsspel van "welles - nietes"

29. ZELFWORDING

Het volgens decenium (1980 - 1990) werd door het museum ingezet met de viering van het Hoegaards millenium. Gravin Alpaïdis stichteres van het Hoegaardse Kapittel (980) werd in het daglicht gesteld en haar gemaal Graaf Godefried van Rumigny vereerd, door de verzustering met het dorp Rumigny in de Franse Ardennen.

Colloquia grepen plaats op de kastelen van Ham en Helecine. Te Hoegaarden traden de Melomanen op en werden historische dansen ingericht, terwijl in 't museum de stichting in feeststemming werd belicht en een kunstgalerij geopend. De 200.000ste bezoeker betrad de instelling.

In Rumigny ging een prachtige stoet uit bekroond met een middeleeuws steekspel, alles het Grafelijk Huis Rumigny ter ere.

Dit gezegend jaar 1980 ging ook gepaard met het 15 jarig bestaan van het museum. Een Portugese dansgroep trad op en een vuurwerk besloot het feest.

't Nieuwhuys kreeg het hoog bezoek van de Grootmaarschalk van de Koning, ter gelegenheid van de tentoonstelling "150 jaar Belgische Onafhankelijkheid".

Een stamboomfragment op perkament, waarop de afstamming van de Koning uit Gravin Alpaïdis, werd overhandigd, bestemd voor Zijne Majesteit.

De burgemeester van Brussel, de heer Van Haelteren, die uit Hoegaardse families stamt, kwam naar het museum en ontving zijn stamboom. Een afvaardiging van 't Nieuwhuys werd, ingevolge de Milleniumviering, zelfs op het Paleis der Natien door de Voorzitter van de Vlaamse Gemeenschap ontvangen.

In 1981 vierde de gemeente het duizendjarig bestaan van de stichting, zodat Hoegaarden, onder impuls van de bekendmaking in 1977, gedurende twee jaren in feestroes verkeerde.

De Hoegaardse folklore had het bierdorp in de kijker gebracht.

Datzelfde jaar richtte 't museum de tentoonstelling "150 jaar Belgisch Vorstenhuis" in, en verzorgde een stand op het Koninklijk Palais van Brussel, bij dezelfde gelegenheid, waar zijn Voorzitter door de Koning en de Grootmaarschalk werd ontvangen.

Het Kunstbezit in Vlaanderen, het Indiaans-artisanaat, de Koraalpracht, de Western-art, kregen hun plaats in de museumactiviteiten, zodat in 1985 bij het 20 jarig bestaan, 't Nieuwhuys-museum zijn zelfstandigheid ruim had bereikt en bewezen had, een instelling te zijn dat trouw is aan zijn basisprincipes.

Lucht- en Zeemachtdagen werden ingericht, Schuttersconventies ontvangen, de Sowjet-Unie, Bulgarije en het Amazone gebied van Ecuador getoond, het Schrikbewind werd in beeld gebracht, het Verzet uit de Wereldoorlog II didactisch voorgesteld en een Herbarium van de Belgische flora opgebouwd.

In 1986 ontving het museum zijn 300.000ste bezoeker en schreef de Burgemeester van Hoegaarden "de gemeente is zeer gelukkig met het museum, dat nu reeds meer dan 21 jaar door veelvuldige en diverse activiteiten, de kulturele uitstraling van de gemeente verzorgt tot ver buiten de grenzen".

De instelling stelde zich onder de bescherming van een Privaat-Raad en ging samenwerken met de plaatselijke brouwerij "de Kluis". Met als gevolg dat talrijke reisgroepen werden aangetrokken en door bekwame gidsen geleid.

En als apotheose van dit decennium werd in 1989 in samenwerking met de gemeente, een gedenksteen opgericht, als posthume hulde aan de gesneuvelde Amerikaanse piloot G.F. Parramore, een unicum dat tot in de U.S.A. pers doordrong.

Het museum 't Nieuwhuys heeft de wind in de zeilen en heeft met zijn verleden bewezen dat het zijn man kan staan.

Datzelfde jaar richtte 't museum de tentoonstelling "150 jaar Belgisch Vorstenhuis" in, en verzorgde een stand op het Koninklijk Palais van Brussel, bij dezelfde gelegenheid, waar zijn Voorzitter door de Koning en de Grootmaarschalk werd ontvangen.

Het Kunstbezit in Vlaanderen, het Indiaans-artisanaat, de Koraalpracht, de Western-art, kregen hun plaats in de museumaktiviteiten, zodat in 1985 bij het 20 jarig bestaan, 't Nieuwhuys-museum zijn zelfstandigheid ruim had bereikt en bewezen had, een instelling te zijn dat trouw is aan zijn basisprinciepes.

Lucht- en Zeemachtdagen werden ingericht, Schuttersconventies ontvangen, de Sowjet-Unie , Bulgarie en het Amazone gebied van Ecuador getoond, het Schrikbewind werd in beeld gebracht, het Verzet uit de Wereldoorlog II didactisch voorgesteld en een Herbarium van de Belgische flora opgebouwd.

In 1986 ontving het museum zijn 300.000ste bezoeker en schreef de Burgemeester van Hoegaarden "de gemeente is zeer gelukkig met het museum, dat nu reeds meer dan 21 jaar door veelvuldige en diverse aktiviteiten, de kulturele uitstraling van de gemeente verzorgt tot ver buiten de grenzen".

De instelling stelde zich onder de bescherming van een Privaat-Raad en ging samenwerken met de plaatselijke brouwerij "de Kluis". Met als gevolg dat talrijke reisgroepen werden aangetrokken en door bekwame gidsen geleid.

En als apotheose van dit decennium werd in 1989 in samenwerking met de gemeente, een gedenksteen opgericht, als posthume hulde aan de gesneuvelde Amerikaanse piloot G.F. Parramore, een unicum dat tot in de U.S.A. pers doordrong.

Het museum 't Nieuwhuys heeft de wind in de zeilen en heeft met zijn verleden bewezen dat het zijn man kan staan.

30. VOORUIT NAAR " 2000 "

Het jaar 1990 wordt een jubeljaar. Grote feestelijkheden liggen in 't verschiet. Het museum viert niet alleen zijn zilver jubileum (25 j. bestaan), maar sluit ook aan met de driedubbel nationaal feest van de Koning (60e verjaring, 40 jaar troonbestijging, 30 jaar huwelijk) en zal een prachtige tentoonstelling r nd dit thema inrichten.

Als blijvende herinnering van het jubileum stelt het museum " de Orde van 't Nieuwhuys" in en wordt zijn patrimonium een " levend Bier- en Heemmuseum" waarin ook de middeleeuwse kelder (met Romeinse waterput, spoken en geesten, mirakelbron, kluizenaar en witte Dame) is opgenomen.

't Nieuwhuys ontvangt dit jaar zijn 400.000ste bezoeker, toont de betoverende pracht en praal van China en Thailand, stelt een beeldhouwer aan het werk, richt een 14 daagse in van Poppentheater TYL, en bouwt samen met de gemeente een gedenksteen ter ere van de Hoegaardse Bierbrouwers.

1990 de aanloop naar het jaar 2000 en met de leuze van het museum " IMMER VOORUIT " is voor deze instelling nog een mooie toekomst in het verschiet.

BIJLAGE 1

Beschrijvende inventaris van de in 1964 in de kelders van 't Nieuwhuys gevonden dokumenten, die verborgen lagen in een nis onder een gemetselde wijnperssteen, die in de Revolutietijd als doopvont had gediend.

De afbraak van de doopvont:

Op 16 mei 1964 te 10,45 uur werd met behulp van de steenkapper Adam Driessens uit Melin en onder het waakzaam oog van Dhr. M. Dodion uit Zittert-Lummen, bijgestaan door Hubert en Arthur Van Nerum, de grote Gobertangesteent van zijn voetstuk gelicht. De zware gemetselde blok van $\pm \frac{1}{2}$ m³ werd voorzichtig, steen na steen afgebroken.

Veel hoop stortte ineen toen er na twee uren zenuwslopende arbeid nog niets anders te zien was dan cement en grote rode met de hand gemaakte karelen uit de 18e eeuw. Bij verdere afbraak kwam plots tegen de keldermuur een witte steen los, die onmiddellijk de aandacht wekte, want zulkdanige stenen werden nog meer gebruikt om de vochtigheid te weren.

Vanaf dat ogenblik werd met grote omzichtigheid te werk gegaan en precies om 13,02 uur maakt Arthur Van Nerum ons attent op een pakje, dat van uit een ingebouwde stenen nis tussen muur en vloer te voorschijn kwam. Ogenblikkelijk werden de werken stopgezet om Dhr. J. Vandegaer, die ijlings werd bijgeroepen in staat te stellen de nodige foto's te nemen.

Inhoud van het pakje:

Samen met de getuigen werd het pakje door Dhr. M. Dodion op zeer behendige wijze opengemaakt en onderzocht. Het was kruiselings met een koord gebonden, tweemaal verzegeld met wapenschilden en doorgaans goed bewaard, afgezien van de vochtigheid. De hele inhoud bestond uit 7 koperen muntstukken en 9 dokumenten, inbegrepen het verzegeld inpakpapier.

Drie muntstukken dateren uit het Oostenrijks tijdvak, met de tekst «AD Usum Belgii Austr.» en op de keerzijde de afbeelding van Maria Theresia. Ze dragen de jaartallen 1745, 1751 en 1789.

Drie andere munten zijn onleesbaar en vergen specialistenwerk, terwijl de laatste een merkwaardige munt is van 1553 met

met cabaret ende keldere pagthof ende annexen hof ende block groot een half bunder 16 royen en genaemt het nieuwhuise en gelegen over die cruysblock regt We Joannes Van Nerum langs 2 zijden de nieustraete ende steeweg up Tienen (1) is geweest die eersten wonhuise van onse ouders Carolis van Nerum (2) ineen-gewerkte hartjes) Barbara Sweerds huurbrouwere en dan brouwer in 't paenhujse upte Vroente (2) als voortkomend van hun ouder Servatius Sweerds en Caterin Peeters dei dezelfden (hebbe) met den crysblock hebbe beseten so over hundet en meerdere jaeren (3), in den swaeren francoysenteyde gedind hebbende in de keldere een geheime kapell met den doipfondse voir te doen misse en dopen door onse Deken Sweerds om geholpen te syn door onze conspiratie en in de doopfondse voirchr. heeft geweest alle reliquien ende andre voirwerpen uyt onse kercke St Gorgonies genoemd (4).

..... Dus
... van dese
Vrijheyd:
Martii 1804

Merkwaardig is echter de datum van dit dokument. De Besloten Tijd eindigde te Hoegaarden pas in febr. 1804 bij de dood van not. Jean Bt. Van Autgaerden, de leider van de revolutionaire beweging en niet zoals elders na het Konkordaat van Napoleon met de Paus einde 1801. Dit is van belang en tevens het bewijs dat Van Autgaerden er heer en meester was.

Nu zien we dat het schrift amper een maand na zijn dood vermoedelijk door een geestelijke of oud-notabele van de vroegere «Vrijheid Hoegaarden» opgemaakt werd en bij de andere dokumenten in het pakje gevoegd, hiervoor opzettelijk uitgehaald, om alles aan het nageslacht duidelijk te maken. De geheime ingang tot de nis blijft echter een raadsel, tenzij het voetstuk na de Besloten Tijd pas dichtgemaakt werd.

In elk geval biedt dit schrift zeer interessante stof, zowel voor de plaatselijke- als voor de familiegeschiedenis.

4e Testament van Aubremet (invent. n° 409).

Is een afschrift van een notariële kopij (copie de copie) en houdt een testament in, opgemaakt voor not. Antoine de Glimes

-
- (1) Kwam dus bijna in de Nieuwstraat tot aan het huidige n° 16 en in de Tiensestraat tot aan de ingang van het sportstadium.
 - (2) Bijgevolg de eerste woonst van onze voorouders na hun huwelijk in april 1723, alvorens dat zij in Sept. 1724 hun eigen brouwerij opstelden.
 - (3) Zij bekwamen het nieuwhuys vermoedelijk via de familie Peeters, die destijds ook als eigenaar stond aangeschreven van de cruysblock.
 - (4) Bevestiging alsdat er relieken zijn verborgen geweest, die later terug uitgehaald werden en dat de kelder wel degelijk tot kapel heeft gediend.

de beeldenaar van Keizer Karel en de tekst «Carolus v Rom. Imp. Semp AUG» met op de keerzijde, de arend gezeten op een wereldbol omgeven door «Imperio Pacato 1553».

De munten bevonden zich los tussen de plooien van het inpakpapier, voorwaar een eigenaardige gewoonte van onze voorouders, om geldstukken samen met dokumenten weg te bergen.

1e Inpakpapier (inventaris n° 406).

Is een taksbrief van 1746, bestemd voor de inwoners van Goedsenhoven en heeft voor de familiegeschiedenis geen waarde. Werd slechts als inpakpapier gebruikt omdat het dikker en steviger was en bijgevolg langer zou weerstaan. Op sommige plaatsen vertoont het nog kleverige vlekken, waaruit mag besloten worden dat het met een speciaal vocht ingesmeerd werd tegen de vochtigheid.

De twee lakzegels vertonen wapenschilden met helm en dekleed (lambrekijs), doch de figuren en herautstukken kunnen niet meer ontcijferd worden. Zij vertonen nochtans veel gelijkenis, met de onlangs gevonden zegeloverblijfsels van de families *Sweerts* en *Van Nerum*, voorkomend op een dokument nopens de «Waepe ne der Landtdeken *Peeters* fundatie» en waarvan verder in dit artikel sprake is.

2e Notarieel fragment uit Overwinden (invent. n° 407).

Het tweede dokument, dat samen met het derde los in het pakje zat, is een fragment in zeer slechte staat van een notariële kopij van 1684 (?) waarin vermeld worden «Meier *Otto Putcheys*, *Lauwereys*, van *Berwaert*, *François van Halle*, *Christiaan* en *Joos Pontsaerts*, *Jan Smets*, *Jan Simons*, *Lenaert* en *Hendrick Geysenberch*, *Jan Dillen*, *Jan Loyaerts*, *Jan Van Vorst*, *Jan Medaels*, *Jan Diede*, *Ponciatus Peeters* en *Geeraert Van de Can*, allen ingezetenen van Overwinden, die in eigen naam en in die van hun afwezige dorpsgenoten, voor notaris bekennen dat hun voorzaten, volgens schepenbrieven uit Tienen, op 5.1.1634 ten behoeve van hun dorp en zijn inwoners, uit handen van wijlen de heer Pensionaris *Van den Berghe*.....» en hier is het dokument afgescheurd, maar laat vermoeden dat zij van de laatstgenoemde geld of hulp ontvingen.

Tot heden kan dit dokument niet in verband gebracht worden met onze familie en blijft de aanwezigheid van dit stuk in de kelders van 't Nieuwhuys een raadsel dat naar een oplossing wacht.

3e Bevestigingsbrief van 't Nieuwhuys (invent. n° 408).

Dit dokument is van belang, want hieruit kennen wij de vroegere uitgestrektheid van 't Nieuwhuys, zijn voormalige bezitters en de bevestiging van het overleveringsverhaal, voor de periode van de Besloten Tijd. Het luidt als volgt: In dese huys

op datum van 22 juli 1607, door Jean d'Aubremet, die ziek te bed ligt maar nog volledig bij zijn zinnen is. Hij vermaakt het leengoed van Aubremet, gelegen onder Rossière Notre Dame, aan zijn zoon Robert, tegen betaling van een rente van 100 fl. aan zijn jongere broer en ook aan zijn zuster op het ogenblik van haar huwelijk. Dit dokument is het oudste en stak samen met al die welke volgen nog eens in een apart bundeltje gebonden.

5e Goedinge van lant bij de Vissegrachte (invent. n° 410).

Deze akte is opgesteld in oud Vlaams gemengd met Latijnse uitdrukkingen. Zij handelt over het leengoed genaamd «leenhove van Brussele», gelegen onder Hakendover, dat in 1620 bestuurd werd door de «Stadthauder *Johannes Persoens*» bijgestaan door de leenmannen: We en erfgenamen van Jonker *Willem Schroots*, *Michiel Bastaerts*, *Willem de Welde*, *Peeter Coenen* en *Michiel Coninck*.

Op 21 febr. 1620 verschenen voor deze Raad, de genaamde *Lodewijk Mersmans*, die een land van $3\frac{1}{2}$ dagmaal verkocht en op voorspraak van voornoemde «Stadthauder» toegekend werd aan *Mathys de Muntere*, die nog dezelfde dag alle rechten en hofkosten betaalde aan *Mersmans*, de Stadthauder en de leenmannen.

De grond lag onder Hakendover, bij de Vissegracht, palend aan «'t cloester van Linter, die Wittevrouwen van Thienen, Jan Pensens, d' erfgenaemen Jacob Van Woesteynen nu Joos Van Velpe met syn bosken ende die Vissegracht».

6e Extract uyt den Leenboeck genaemt «het hof van Brussel» (invent. n° 411).

Uit dit «Extract» wordt vernomen dat onder n° 14 van voornoemd Leenboeck te lezen staat, dat zekere *Anna Maria Demuntere* uit Tienen dezelfde $3\frac{1}{2}$ dagmaal in leen had en op 7 maart 1681 is gestorven.

verder vermeldt de akte dat op 3 dec. 1763 voor de Heer *Henrico François Janssens*, Stadthaudere en de leenmannen *Petro Vanderhaeghen* en *Melaers*, zekere *J.E. Guillielmus Crampen* verscheen, gehuwd met Juffr. *Maria Isabella Bryckaerts*, beiden ingezetenen van Tienen. Zij bekwamen de $3\frac{1}{2}$ dagmaal op de «Vissegrachte regt het Clooster van Linter, de Wittevrouwen van Thienen, Hendrick Poulliet nu Jouffr. die Wwe Durix ende d' erfgenaemen Leemans» en legde in handen van de hogergenoemde Stadthaudere, «den eedehulde ende manschap» af en betaalde de som van 22 gulden 18 stuivers als verheffingsrechten van het leengoed.

Wat moeten wij besluiten ?

Een *Gertrude de Muntere* was gehuwd met notaris *Hendrik Van Nerum* uit Kersbeek-Miscom en stierf er in 1717. Zij was de

tante van *Carolus Van Nerum* uit Hoegaarden. Was deze Gertrude verwant met *Mathys* en *Anna Maria de Muntere*, die beiden vermeld worden met betrekking tot het «hoff te Brussele»?

De familie *Van Brusselen*, die misschien haar naam schonk aan het leenhof onder Hakendover, voerde volgens dhr. *Fr. Collon*, hetzelfde blazoën als de familie *Van Nerum* «aen die Velpe ende Gethe», zodat er toch een verband moet bestaan hebben tussen deze laatsten en het leenhof, temeer daar zij twee akten ervan in hun kelderschuilplaats verborgen. Alleen de genealogische navorsingen kunnen hier klaarte brengen.

7e Atteste van wapenporte (invent. n° 412).

Voor het geslacht Van Nerum is dit het voornaamste document, want het geeft de bekrachtiging van hun wapenschild en de verdere mogelijkheid om hun familiestamboom uit te werken.

Gezien de belangrijkheid van deze akte, laten wij hieronder de tekst integraal volgen.

«Op Heden desen seshiensten julij xvije acht en sestich voor mij openbaer Notaris binnen de Vrijheyd Hoegaarden residerende present die geloofbare getruyge naer te noemen personelyck gecompareert Rev Dus Henricus Sweerds pastoor tot Hougarde op versoecke van de naergenoemde Sr Joannes van Nerim Sr Philippus Jacobus van Nerim ende Sr Joannes Franciscus van Nerim, altemael ingesetene ende residerende binnen voors Vryheyd (5), welke comparanten attesteert waarachtig te weten door extracte mij getoont uyt armoriaelrolle van die Edele Heeren van Schoonhove ex Wanroye geapprobeert bij gesegelt acte gepasseert in stude Nots voor Eers Martinus a Speculo ex St Trudo in date 21 junii xvije derthien ende hernieuwt in acte voor Nots van Nerim ex Nuwe Capellen in date 12 8bris xvije sestich gesegelt in forma (6) ten bewijse hiervan te weten dat de honorable ende oide familien van Nerim ex Wanroye Bunsbeek Kersbeeck Miscom Thienen etc aen die Velpe ende Gethe a tempore immemoriali heeft gevoert ende gedragen seker segel ende blasoene van wae-

(5) Op verzoek der gebroeders Van Nerum uit Hoegaarden, verscheen hun oom Pastoor Sweerds op 16 juli 1768 voor not. Lintermans om een gewichtige verklaring af te leggen.

(6) Past. Sweerds toonde een uittreksel uit het «Wapenboek» van de Edele Heren van Schoonhove uit Waanrode. Dit uittreksel was bekrachtigd door not. Speculo uit St.-Truiden op 21-6-1713 en hernieuwd op 12.10.1760 door not. Van Nerum uit Kapellen.

Was not. Speculo uit St.-Truiden de schoonbroeder van Carolus Van Nerum uit Hoeg? Was not. Van Nerum uit Kapellen de oom van Carolus, die in feite te Kersbeek-Miscom woonde en x met Gertrude de Muntere?

Kijk ook naar de schrijfwijze van de naam (im uitgang). Hebben deze voorvaders hierdoor de oude schrijfwijze willen in herinnering brengen?

pene mett drey silver lelyen en deselve kepere op lazuerblauwt ende bovendien up de waepenen voorgeschreven een helm met lambrequyns ende ooick een lelyeteecken (7) om bekraght te syn door de Edele Heere Grave Philippus d'Arschot Schoonhove heere van Wanroye sone van die Heere Riddere Robrechtus in date 27 martii xve vier en tachtig ende om door de descendentes voorsch geslagte gevoert te worden ten eewighen daeghe met fiegure in annexe en leedt voor trouwelycke diensten bewesen (8).

Item te weten waerachtig dat uyt voorsch geslagte descendeert en iz Joanne van Nerim in syn leven scepen tot Wanroye ende getrouwt hebbende die Jouffr Anna Lucia Wanten ex Thienen en bij wettighe generatie uyt den schoede van syne huys-

(7) Dit bewijst dat de verschillende familietakken, gesproten uit het geslacht Van Nerum en gevestigd aan de Velp en de Gete, allen hetzelfde wapen voerden en dus allen uit dezelfde voorouders stamden, zodat voor deze genealogie grote horizonten open gaan. Merk in de wapenbeschrijving de tegenwoordigheid op van een helm met dekkleding, wyl de lelies en de keper van silver zijn, in tegenstelling met het blazoen van hun stamvader uit Hoegaarden die gouden lelies voerde.

(8) Voorschreven wapen werd niet *bekomen*, maar wel *bekrachtigd* door de Heren van Schoonhoven, op datum van 27-3-1584, wat bewijst, dat het toen reeds een zekere ouderdom had, vermits er een nieuwe bekrachtiging plaats had. Deze bekrachtiging wijst echter op een zekere erfelijkheid van het blazoen, want de akte vermeldt duidelijk «om door de descendentes voorsch. geslagte gevoert te worden ten eewighen daeghe».

Deze «annexe» met de wapenafbeelding en de vermelding van de trouwelyke diensten door een tot heden onbekende voorvader bewezen, was niet aan het dokument gehecht, zodat dit wellicht is verloren geraakt.

De persoon die in 1584 het blazoen bekrachtigde was geen Graaf maar wel «Markgrave van Antwerpen». Hij x 1556 met Anna Van de Werre en werd in 1584 als Heer van Waanrode vermeld. Hij was de zoon van Ridder Robrecht van Aarschot Schoonhoven, heer van Waanrode en van Anna van Nassau, kleinzoon van Hendrik, heer van Nieuwrode en Waanrode en van Jeanne Cotereau, achterkleinzoon van Philippe, heer van Waanrode en van Cath. Pot, allen behorend tot het huis van Schoonhoven, stammend uit de Graven van Aarschot.

Het feit dat dit wapenschild opgenomen werd in de wapenrol van de Heren van Schoonhoven, bewijst dat een van deze voorvaders een trouwe dienaar moet geweest zijn van het Edel geslacht van Aarschot Schoonhoven. De nodige kontakten werden aangeknoopt met het Kasteel van Waanrode, om de oorspronkelijke «Armoriaelrolle» te bekomen.

De bekrachtiging van 1584 wijst er tevens op dat hogervermelde voorvader, destijds in de onmiddellijke nabijheid of minstens in het gebied van de familie van Schoonhoven moet gewoond hebben.

Eigenaardig is echter het feit dat de Graven van Aarschot en alle takken die uit dit stamhuis voortsproten zoals de Heren van Rivieren, Wezemaal, Rotselaar, Schoonhoven enz., allen lelies in hun schild voerden.

Stamde deze voorvader, die dit wapenschild bekwam, misschien langs een moederlijke bastaardentak uit dit geslacht en brak hij zijn wapen door een keper, of is het voeren van lelies in zijn schild louter toeval?

vrouwe heeft verwekt seven kinder naer te noemen 1 caroli in syn leven oock scepene van de Vryheydt Hougarde getrouwt hebbende die Jouffr. Maria Barbara Sweerds ex Hougarde suster van de Rev Dus voorschreven, wonachtig in die plaetse binnen die prochie deser dat den selven hem wel is bekend geweest ende uyt den schoede van Barbara syne wettighe huysvrouwe heeft verwekt acht kinder hiernaergenoemde i Maria Anna bagynè tot Thienen ii Henricus pastoor tot Cortemarck resorteerende onder die deckenye van Thorhout iii Clara religiosa int clooster tot sher-togendael iv Joannes getrouwt hebbende die Jouffr Catarina Bueckens ex Hougarde v Caterina religiosa int Wittenvrouwencloester tot Thienen (9) vi Philippus Jacobus getrouwt hebbende die Jouffr Anna Maria van Autgaerden ex Hougarde vii Joanne Franciscus getrouwt hebbende die Jouffr. Anna Catarina Lowedt ex Attenhove viij Caroli naer syne studien tot Loven overleden en alle dese getrouwde wettighe gehuysschen hebben kinderen verwekt so sons als doghters en voirts de ander kinder van Eers Joanne van Nerim ende Lucia Wanten naer te noemen 2 Johanna Elisebeth 3 Maria 4 Lucia 5 Joanne getrouwt hebbende die Jouffr Elisebeth Wuestenbergh ex Wanroye verwekt uyt den schoede van syne wettighe huysvrouwe i Joanne Cornelius in hauwelyck met die Jouffr Theresia van Hinnisdael ex Miscom ii Caroli iii Maria Lucia iv Barbara v Catarine ende dese getrouwde hebben oock kinder verwekt ende voirts 6 Maria Magdalena 7 Catarina alle kindere ende kindtkinder van eersaeme Joanne van Nerim ende Jouff Lucia Wanten voorschreven (10) altemael persoons van seer goeden naem ende reputatie Item te alineeren en te weten door extracte Nots gepasseert voor eers Nots de Molin in date 18 xbris xvije vier en twintigh dat Caroli ex Hougarde Joannessone in syn leven heeft gevoert een gebrocken waepene van drey gulden lelyen up lazuerblaut vermindert met den kepere (11) gelyck oock is vermedert ende vermindert de waepen- van

-
- (9) Deze afstamming was ons reeds bekend. Noteer echter dat in de akte door de notaris een vergissing werd begaan, de «religiosa uit clooster tot shertogendael was niet Clara, maar wel Caterina en deze in't Witte-vrouwencloester tot Thienen was Clara en niet Caterina». Wellicht gebeurde deze vergissing om reden dat laatstgenoemde Clara Caterina noemde en dat de akte niet herlezen werd.
- (10) Deze afstamming brengt ons op het spoor van nieuwe aanschakelingen in de streken van Waanrode, Miscom enz. aan de Velp en de Gete.
- (11) Op 18-12-1724, dus drie maanden nadat hij zijn eigen brouwerij had opengesteld, is Carolus Van Nerum, stamvader der Hoegaardse vertakking voor de not. de Molin verschenen, om zijn eigen wapenschild op akte te laten stellen. Merk hier op dat hij de keper uit zijn schild verwijdt en de zilveren lelies door gouden vervangt. Wellicht wilde hij hierdoor enig verschil maken met het blazoën van zijn voorvaders en de kleuren van Hoegaarden in zijn blazoën vereeuwigen. Verder bleven helm en dekkleding bewaard, zoals blijkt uit zijn zegel (zie volgend dokument).

de andere geletten exepst dese van Wanroye altemael aliniert in acte Nots (12)

Item ten bewyse hiervan attesteert dat getuyghe voors selffs geoficiert en heeft inde begraeffenisse ende exequie van Caroli van Nerim ex Hougarde gelyck hetselfde is gescheidt in de begraaffnise uytvaert van Carolus filius Carolus cum factum ... armoriny ...

.... Signavit

(13) Quod attestor Ren Joes Lintermans Nots

.... 1790

Copie voor d'Heeren van Nerum

Deze «Atteste van wapenporte» maakt voor de familie een voornaam hoofdstuk uit. Het feit dat in 1790 door not. Ren. Joes Lintermans (14) uit Hoegaarden, en op verzoek der gebroeders Joannes, Jacobus en Franciscus, een kopij werd gemaakt voor de Heren Van Nerum, is een ontegensprekelijk bewijs, dat deze voorouders hun afkomst en wapenschild voor het nageslacht wilden bewaren en het opzettelijk voor hun hebben weggelegd. De zinspeling uit het overleveringsverhaal, dat het Nieuwhuys nooit in vreemde handen mocht komen, omdat de voorouders uit de revolutietijd er schatten hadden verborgen, wordt hierdoor bekrachtigd.

8. *Extract autshentieck uyt den Sweertsboeck* (invent. n° 413)

Eveneens een zeer merkwaardig dokument, dat de stichtingsakte weergeeft van de «confrerie» der 5 rechthebbende families der studiefundatie van deken *Henricus Peeters*, met eigen wapenschild.

(12) Ook de stamvaders van de andere vertakkingen brachten verandering aan in hun schild. met uitzondering van deze uit Waenrode, die het voorvaderlijk blazoen ongewijzigd heeft bewaard. Al deze wapenbeschrijvingen werden op notariële akte gebracht, maar hiervan werd tot heden geen enkel spoor ontdekt.

(13) En als bewijs van de waarheid getuigde Pastoor Sweerdts bovendien dat hij in de begrafenis van Carolus Van Nerum uit Hoegaarden († 1757), het wapenschild van belanghebbende (wellicht was dit een obiit) in zijn «officie» heeft gebruikt, gelijk hetzelfde geschiedde tijdens de uitvaart van zijn zoon Carolus de jongere († 1768).

Eigenaardig is nochtans dat Pastoor Sweerdts die in 1785 overleed deze verklaringen aflegde in juli 1768, terwijl Carolus de jongere pas in sept. 1768 stierf, zodat de laatste zin in betrekking met Carolus de jongere er schijnt bijgevoegd in 1790, bij de opstelling van de kopij, om aan te tonen dat ook deze een obiit op zijn begrafenis had, ten einde nog meer kracht te geven aan het voorgaande.

(14) Ook schepen in de laatste Regentie van Hoeg, die door de revolutionaire beweging werd omvergeworpen. Hij x 1766 met Clara Hoe-bancx en † in 1791. Zijn zoon Jean Henri Lintermans, ° 1767, x 1794 met Anna Barbara van Nerum, dochter van Franciscus x Cath. Lowet.

Dit afschrift luidt als volgt:

n° 23

Exteract autshentieck uyt den
Svheertsboeck (15)

Op heden desen 9 xbris 1741 compareerden int pastoreelhuyse tot Hoegaerden voor mij ondergeschreve (?) nots binnen dese Vryheydt residerende de naergenoemde getuyghe ende personnellyck Henricus Svheerts onse tegenwoordighe (?) pastoor, Carlo van Nerim Henricus Hoebanckx Henricus Struys Servatius Svheerts ende Hubertus Svheerts whethoudere scepenen ende gesworenen tot Hoegaerden welcken comparanten hebben verklaert te fundeeren ten dage maenden ende jaere voors eenen bestierst offte Hooftraede genaamt Svheerts raede voire te appliceeren den testamente gesigneert Henricus Peeters Landtdeken binnenvoors Vryheydt om gevonden te syn int pastoreelhuyse date x 8bris wettigh attesteert in mijn stude nots date X 9bris Item te fundeeren de confrerye vande v familien ende bestiert door den Svheertsraede in v geletten ofte klejne raeden naergenaemden van Nerim Hoebanckx Struys S Svheerts H Svheerts vojr de uytvoirderjnghe van 't testament voors (16)

item tot vhettinghe vhaepenen te voeren van confrerye voorsch 1 de gulden Lelye ofte van nerim Carlosgelette in abjme 2 tsilver svhaert ofte Hoebanckx Henricusgelette in senextrehooft 3 den silveren struysvoghel ofte Struys Henricusgelette in dextrepoynte 4 den svharten merel ofte Svheerds Servatiusgelette in dextrehooft 5 't groene klaverenblad ofte Svheerts Hubertusgelette in senextrepoynte met upte voors blasoene een vhiyndruyventak in respijt vande fundateur ende signateur voors testament (17).

- (15) Het Svheerts of Sweerts archief moet wel omvangrijk geweest zijn, zo men opmerkt dat zij in 1741 reeds aan het 5e register (letter E) waren gekomen, elk wellicht meer dan 125 bladzijden bevattend en waarvan de verschillende onderwerpen per register genummerd werden. Het weervinden van deze registers zou zeer belangrijk zijn voor de geschiedenis van Hoegaerden en zijn geslachten.
- (16) Deken H. Peeters (oom van de voormoeder Barbe Sweerts) † okt. 1741 en diezelfde dag werd in de Pastorij zijn testament over de studiebeursstichting gevonden. Op 10 nov. werd het testament door not. Joes Sweerts gewettigd, terwijl op 9 dec. van hetzelfde jaar, alle zonen en schoonzonen van deken Peeters' zuster Catharina samenkwamen voor hogereñoemde notaris, om het nalatenschap van hun afgestorven oom in studiebeurs te verwerken, ingevolge zijn laatste wilsbeschikkingen. Daarom stichtten zij een Hoofdraad met name de «Sweertsraad» om de opgerichte confrerie van de 5 rechthebbende geslachten te besturen, die elk op hun beurt over een kleine familieraad beschikten, om in het kader van de confrerie en ter uitvoering van het testament, hun eigen belangen te verdedigen.
- (17) Deze confrerie van de 5 families nam ook een wapenschild aan, waarin de hoofdfiguren van hun onderscheidenlijke blazoenen tot een enkel herleid werden: Dit wapenschild in rococostijl is gevierendeeld; in 1 het zwarte merelsymbool van Servaes Sweerts, in 2 het zilver zwaard

item te nomineren tot proviseur ende tuteur Henricus Svheerts pastor ende te nemen tot collateurs die naergenoemden S Svheerts ende H Svheerts voir te denomineeren de pretendentes ter presentie van Carlo van Nerim H Hoebancx ende H Struys voir te approbeeren aller goede van hetgene in testament voors en is vhelter herte te nemen en ten boecke gestelt vhouden (18) Tot teecken van vhaerheyt in respyt voir den uytterste whille en begeerte van de fundateur.

Gedaen ende gepasseert binnen Hougaerden ten date voors ter presentie van de getuyghe: aensocht de comparanten in te fundeeren hetgeen voors ende minute deser ./.. bekleedt met de segel ende handteecken van Dus Henricus Svheerts Carlo Van Nerim Henricus Hoebancx Henricus Struys Servatius Svheerts Hubertus Svheerts ende voir mij ondergeschreven nots.

Accordeert met sijn origineel bij Exteract
Quod attestor

Joes Svheerts Nots
1741

van Hoebancx, in 3 de zilveren struisvogel van Struys, in 4 het groene klaverblad van Hubertus Sweerts, en in het hartschild de gulden lelie van het Van Nerumgeslacht. Boven op het schild prijkt de wijndruiventak van deken Peeters. De identificatie en afbeelding van voornoemd blazoen werd ons duidelijk gemaakt door een zeer belangrijk dokument bekomen bij de familie Peeters uit Diest en getiteld «Segel ende waepene extracte voor Not. Sweerdts in 1752».

In dit dokument waarin de naam Sweerts met «dt» wordt geschreven, staat de afbeelding van de «Waepene der Landtdeken Peeters fundatie» aangegeven met de volledige afstamming van deze 5 rechthebbende geslachten.

Voor Van Nerum wordt hierin het volgende vermeld: «iii dit is tsegel ende waepenen van Sr Carolus Van Nerum gebortigh tot Bunsbeeck in syn leven brouwere ende scepene tot Hougaerde in wettighe houwelijke geweest met Jouff Maria Barbara Sweerdts ende verweckt hebbende acht kinderen Maria-Anna, Henricus, Clara, Joannes, Catharina, Jacobus, Franciscus ende Carolus, altemael kindtkinder van Landtdeken Henricus Peeters sustere Catarina om te pretenderen int van Nerum Carolus gelette ofte gulden lelye. Quod Superius dictum attestor joes Sweerdts Nots.

De andere vier afstammingen werden in dezelfde zin opgemaakt. Op de voorzijde van dit dokument staan echter 5 zegels van voornoemde personen. Dit van Carolus Van Nerum wiens naam er op aangegeven is vertoont de drie lelies, met boven het schild een helm waarop een uitstekende lelie, omgeven van dekkleding. Dus dezelfde helmtkens als beschreven in de «Atteste van waepenporte».

Dit dokument werd aan het familiearchief geschonken en opgenomen onder invent. n° 415. Het is de bevestiging van het uittreksel uit het Sweertsboek en werd in 1752 vermoedelijk opgemaakt om alle betwistingen nopens afstammingen uit te schakelen, op een ogenblik dat de eerste studiebeurzen vrij kwamen.

- (18) Hun broer Pastoor Henricus Sweerts werd tot eerste bestuurder en voogd van de stichting benoemd, terwijl de gebroeders Servaes en Hubertus Sweerts de eerste begevers werden, om in het kader van de Sweertsraad, de studiebeurzen toe te kennen en waarvoor zij een speciaal boek instelden, vermoedelijk «het collateursboek».

Dit dokument heeft een historisch karakter en veropenbaart ons de wijze waarop de studiebeursstichting van Deken H. Peeters is geschied. Maar bovendien werpt het ook een licht op het ontstaan van de familiegilde in 1778 opgericht, door de gebroeders Van Nerum (kinderen van Carolus), op verzoek van hun moeder Barbe Sweerts en «naer maniere ende forme van de Sweertsraede met consent van Pastoor Henricus Sweerds».

Vermits wij nu weten wat de «Sweertsraad» was, mogen wij met zekerheid verklaren dat de familiegilde der Gulden Lelie geboren werd uit de Kleine raad van «van Nerim Carlosgelette» die deel uitmaakte van de Hoofdraad der «Confrerye van de vijf familien».

En om een onderscheid te maken tussen de bestaande wapens der familie Van Nerum en deze van de familiegilde, werd voor deze laatste de helm door een vederbos vervangen en de dekkleding door palmtakken, terwijl het lelieteken bewaard bleef en de keper uit het voorvaderlijk blazoën boven het schild werd geplaatst. Vermoedelijk zijn de palmtakken het zinnebeeld der vermaarde Palmprocessie van Hoegaarden.

9. *Brief van het Franse Hoofdkwartier* (invent. n° 414)

Het laatste dokument is een schrijven van de 24e Militaire Divisie referentie n° 74, en gaat uit van het Franse Hoofdkwartier te Brussel op datum van 13 Germinal An X (1802).

De «Capitaine Rapporteur» bij de Krijgsraad verzoekt de Burgemeester van Tienen, om inlichtingen nopens de genaamde *Michel Smets*, die wegens vaandelvlucht voor de Krijgsraad gedaagd werd.

Wellicht werd dit schrijven door een onbekende hand uit de samenzwering bemachtigd, om Michel Smets te vrijwaren, of minstens om aan te tonen dat hij een vijand was van de Franse Republiek. Was deze Michel Smets verwant met Jan Machiel Smets uit Hoegaarden, die van in 1793 reeds in de oppositie stond tegen het Franse bewind?

BESLUITEN en GEVOLGTREKKINGEN:

Al deze dokumenten, die grotendeels slechts afschriften zijn, werden zonder twijfel weggeborgen om door het nageslacht te worden weergevonden. Dit wordt bewezen door het bijvoegen van een bevestigingsschrift van wat er tijdens de Besloten Tijd in de kelders van 't Nieuwhuys gebeurde. Deze bijvoeging geschiedde in maart 1804 toen het grootste gevaar geweken was.

De stukken werden regelmatig uit hun schuilplaats gehaald en zeker en vast in 1802 om er de brief van het Franse Hoofdkwartier bij te voegen. Dit geschiedde door een geheime toegang tot de nis onder de doopvont. Werd deze toegang later afgeschaft

om het voetstuk dicht te metselen? In dit geval is het niet uitgesloten dat er nog op een andere plaats dokumenten verborgen lagen, waaronder minstens een geschrift dat naar de doopvont wijst.

Welk is het verband van sommige dokumenten met deze familie? Zeker is dat zij verstoep werden uit vrees dat de bezittingen die er op vermeld staan, door de Fransen zouden aangeslagen worden. Maar waarom werden zij later dan niet terug uitgehaald, net als de kerkreliken?

Wie heeft al deze stukken verborgen? Zou het misschien deken Sweerts geweest zijn die in 1805 is gestorven? Het groot vermoeden bleef nochtans bestaan dat er nog aanvullende oorkonden verborgen lagen en zulks ofwel in 't Nieuwhuys, ofwel in andere huizen te Hoegaarden waar oude geslachten uit de samenzwering hebben gewoond. De aandacht der betrokkenen wordt hierop gevestigd opdat zij zouden rekening houden, met de mogelijkheid dat ook in hun oude gewelfde kelders of waar dan ook, belangrijke dokumenten en voorwerpen kunnen verborgen zitten, want de «conspirateurs» hebben zeker verschillende bergplaatsen gemaakt.

Deze huizen kunnen zijn:

- de hoeve CIPERS waar *Jacq Dotrement* woonde;
- de hoeve SMOLDERS, woning van sekretaris *Sweerts*;
- het huis EVRARD, woonhuis van *Jacobus Van Nerum* (heden afgebroken);
- de pastorie, stamhuis van *Carolus Van Nerum*;
- de huizen nr. 16, 18 en 20 in de Nieuwstraat (*Joannes Van Nerum*);
- de hoeve der 11.000 maagden (schepen *Vandermolen*);
- op de Stoopkensstraat (voormalig huis schepen *Brasseur*);
- in de Nieuwstraat (vroegere woning van schepen *Lintermans* heden meubelsalon) enz...

Onze grootste wens is dat de huidige bewoners van deze huizen niet onverschillig zouden blijven en met ons contact opnemen, om de geschiedenis van Hoegaarden verder op te bouwen. Hoegaarden was een rijk dorp, waar tot heden weinig gezocht werd naar overblijfselen uit zijn glorie tijd. Moge de huidige generatie ontwaken om de oude fierheid van onze voorouders te doen herleven.

BIJLAGE 2

Beschrijvende inventaris van de in 1965 in de kelders van 't Nieuwhuys gevonden dokumenten, verborgen in de holte onder de bekleding van een kelderopening.

Voortzetting van de werken.

De opgravingen van 16 mei 1964 in de kelders van 't Nieuwhuys werden op 10 april 1965 voortgezet door J. Peeters, M. Dodion, A. Van Nerum en H. Van Nerum, onder leiding van de onderwijzer A. Guilluy.

De Romeinse waterput.

In de allereerste plaats werd gezocht naar de geheime toegang, waardoor de gevonden dokumenten in de nis onder de doopvont waren geplaatst. Zeer voorzichtig werd de grond opgedolven achter de scheidingsmuur, palend aan de doopvont en elke laag grondig door Guilluy jr. onderzocht. Om 11,10 uur stiet J. Peeters op een grote witte Gobertangesteent, die zich op ± 25 cm diepte bevond en op een trap geleek. De opgravers dachten reeds de afdalende trap van de onderaardse ontsnappingsgang te hebben ontdekt, waardoor deken Sweerts tijdens de Revolutiejaren zou ontsnapt zijn.

Naargelang de gronddelving vorderde, werden verscheidene witte stenen blootgelegd, die allen in cirkelvorm op elkaar waren gebouwd en op het bestaan wezen van een stenen put met 1,35 m doormeter, gelegen onder de scheidingsmuur en de doopvont. De uitgehaalde steenbrokken en scherven en de ontleding van de mortel wezen weldra op het bestaan van een zeer oude maar goed bewaarde waterput. De zoekers werkten onvermoeid voort, doch op 2,3 m diepte kwam het grondwater boven, zodat alle opgravingen tijdelijk dienden stopgezet.

Toen Dr. J. Verbesselt, Conservator bij de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis en later ook Dhr. Roobaert, Inspecteur voor Nationale Opvoeding en Cultuur, ter plaatse verschenen, bepaalden zij de ouderdom van de waterput, tussen de late Gallo-Romeinse tijd en het vroege Frankische tijdperk, dus uit de Ve eeuw.

Opgedolven scherven uit deze periode staaften hun beweringen, terwijl verbrande baksteen en hout erop wezen, dat het oude huis door brand zou vernield geweest zijn. Daarna werden de kelders en grondvesten van het nieuwe huis opgetrokken, zodat het niet uitgesloten is dat het huis vanaf dat ogenblik reeds de naam van «Nieuwhuys» kreeg. Zulks geschiedde zeker vóór 1747,

daar dit jaartal in de balken van de huidige zolder staat gegrift. Er bestaat echter meer kans dat het vóór 1657 gebeurde, want wij weten dat Franse en Hollandse troepen in 1635 de stad Tienen en ook verschillende huizen te Hoegaarden, Outgaarden en Zittert in brand staken, terwijl te Hoegaarden in 1636, toen Jan de Weert er met zijn Duitse troepen logeerde, een hevige brand was uitgebroken, waardoor verscheidene huizen, o.m. de voormalige pastorie, 't Cleyne Paradis en misschien ook 't Nieuwhuys in de vlammen opgingen. Het was in elk geval tussen 1647 en 1657 dat burgemeester Daniel Bormans, de huidige hoeve Cipers en ook 't Nieuwhuys, waarvan hij vermoedelijk eigenaar was, zou gebouwd of gerestaureerd hebben. Bijgevolg is het niet uitgesloten dat hij het afgebrande huis kocht om er een nieuw van te maken.

Met de ontdekking van deze put werd meteen ook de geheime toegang tot de nis onder de doopvont gevonden, want deze toegang geschiedde via de bovenrand van de waterput, aangezien zijn cirkelvormige omtrek die onder de scheidingsmuur doorloopt, de voortzetting uitmaakte van de nis. Hierdoor is bewezen dat de verbergplaats van de dokumenten onder de doopvont, gemakkelijk te bereiken viel over de bovenrand van de put en zulks op een diepte van circa 25 cm onder het grondoppervlak. De ouderdomsbepaling van de put wijst bovendien op het vroegere bestaan van een Romeinse afspanning, zodat al de oude legenden hieromtrent op waarheid berusten. Wij herinneren hier terloops aan de legende van de geheime schuilplaats onder de Gobertangestein, waar de geesten verbleven. Daar de put onder de witte doopvontsteen ligt, kan hij niet anders dan deze schuilplaats zijn.

De juiste ouderdom van de put zou eerst na volledige schoonmaak kunnen worden vastgesteld. Hij zou een diepte hebben van 9 à 11 m en allerlei voorwerpen uit vroegere eeuwen op zijn bodem bevatten.

Dokumenten.

Na de stopzetting van de putdelving werd verder gezocht naar de ontsnappingsgang van deken Sweerts. Hiervoor kwamen de kelderopeningen in aanmerking. Zij werden uitgebroken en alle stenen en grondlagen, die op een jongere datum wezen, verwijderd. Rond 14,25 uur kwam in het keldergat van de kapelplaats, een ingebouwde nis te voorschijn, die in haar luchtvrrije holte een pak dokumenten verborgen hield. De vinder was M. Diodon, die onmiddellijk de voorgeschreven opdrogingsprocedure toepaste. In tegenwoordigheid van A. Guilluy en A. Van Autgaerden, werd het pak opengemaakt, terwijl pas laat in de nacht tot de volledige ontcijfering kon overgegaan worden. Achteraf werden de dokumenten door het Algemeen Rijksarchief van Brussel op prachtige wijze gerestaureerd.

Het geheimzinnig pakje omvatte een perkamenten omhulsel waarin vijf oorkonden staken. Het omhulsel, dat op zich zelf het voornaamste stuk uitmaakte, was beschreven en dichtgeplooid, de vier hoeken met een verzegelde veder gesloten. De gevonden oorkonden kunnen als volgt betiteld worden:

Declaratiën, met blazoenen en schets van 't Nieuwhuys;
Plan van t kasteel Serclaes te Wommersom (Franse tijd);
Notarieel fragment uit Overwinden (1684);
Acte van deylinghe (1788);
Verkoop van «zwart goed» (1798);
Daging voor Notaris (1809).

1. HET PERKAMENTEN OMHULSEL (inv. n° 503)

Dit is een perkamenten vel van circa 55 x 25 cm, gebruikt als omslag om de andere oorkonden tegen vochtigheid en vernieling te vrijwaren. Het was in vier delen gevouwen, de hoeken dicht gehouden met een doorstekende veder, aan weerszijden verzegeld. Het zegel is echter onleesbaar, maar schijnt overeen te stemmen met het stempel van de in mei 1964 gevonden documenten, zodat het vermoedelijk toebehoorde aan de persoon die de stukken heeft weggeborgen, in dit geval Jean Van Nerum, zoals uit onderstaande «Declaratiën» blijkt. Het beschreven perkament omvat:

- familieblazoenen;
- declaratiën;
- een schets van 't Nieuwhuys van het jaar 1794.

A. *Familieblazoenen.*

Op de buitenzijde van het perkamenten omhulsel staan de afbeeldingen van de volgende wapenschilden:

- a) van azuur met keper (vermoedelijk van zilver)
- b) hetzelfde, doch vermeerderd met drie lelies (vermoedelijk van zilver) geplaatst 2 en 1.
- c) van azuur met drie lelies (vermoedelijk van goud)
- d) hetzelfde, doch beladen met een vrijkwartier, gekwartilleerd door een kruis en met figuren die veel gelijkenis vertonen met het wapen Sweerts.

Onderaan, in overeenstemming met de blazoenummering, staan de volgende opschriften, die pas na de restauratie door het Alg. Rijksarchief duidelijk werden:

- a) tsegels Neederhem 1321
- b) Johannes van Nerim 1553
- c) Carolus van Nerem 1723
- d) Johannes van Nerum 1757

Na grondige ontleding wijzen deze wapenschilden op een eeuwenoude evolutie van het familieblazoen van Nerum:

- a) van een tot heden onbekende voorvader, wellicht het oor-

- spronkelijke en oudste wapen van dit geslacht.
- b) wapen waarvan sprake in de «atteste van waepenporte», gevonden op 16 mei 1964 en «a tempore immemoriali» door ons geslacht gevoerd.
Johannes van Nerim die het in 1553 bekwam, voegde aan het wapen van zijn voorvader, drie lelies bij, maar behield de kleuren. Onderstaande «declaratiën» verstrekken nadere uitleg nopens dit blazoën.
- c) wapenschild van schepen en meester-brouwer Carolus van Nerem, die door zijn huwelijk in 1723 met Barbara Sweerts, de stamvader werd van de Hoegaardse vertakking.
Hij verving in het oude familieblazoën het «zilver» door «goud», wellicht om de kleuren van het Hoegaardse gemeentewapen over te nemen en verwijderde ook de keper uit zijn schild.
- d) wapen van notaris Johannes van Nerum uit Hoegaarden, zoon van vorige en vader van de verberger der dokumenten. In 1757 begon hij zijn politieke loopbaan, als gezworene in de dorpsraad. Aan het schild van zijn vader Carolus, voegde hij een vrijkwartier bij met het wapen van Sweerts, wellicht ter ere van zijn moeder.

NB: Zie ook de achtereenvolgende schrijfwijzen van onze naam, met de uitgangen HEM - IM - EM en UM, waarschijnlijk om aan te tonen hoe de naam door de eeuwen heen veranderde.

B. *Declaratiën.*

De beschreven binnenzijde van het perkament geeft een klaardere kijk op de zaak en luidt als volgt:

«Declaratiën»

So versoecke ick ondergeschreven greffier vande Gulden Lelye (1) binnen dese Vryheydt residerende, den persoën die dese lettere souden moghen komen te vinden na myne afflyvigheit, directelyck ende instantelyck by te roepen onsen Eerweerdighen heer mombaervadere (2) ende Raedebroeders van 't guld (3) ende oock de greffier van de Raede uyt de V fundatiefamiliën, onse confreers (4).

Item terug te setten dese actenpampieren ende extracten up goede plaetse tot by 't end van den swaeren teyde (5) en dan voirts te soecken so hiernaer genoemd en is, om restitueert te wor-

-
- (1) Tijdens de Franse Revolutie was Jean Van Nerum gildegrieffier en dus de schrijver van deze declaratiën.
(2) Daar dit stuk geschreven werd na de dood van deken Sweerts (okt. 1805) zoals achteraf blijkt, was de toenmalige mombaervader van de gulden lelie Pastoor Henricus Van Nerum.
(3) Dit waren toen Jacobus, Franciscus en Hendrik Van Nerum, onderscheidelijk deken, onderdeken en penningmeester.
(4) Zie: «Exteract Autshentieck uyt den Sweerdsboeck».

den aen hunne eygenaere so de respectievelycke stucken attesteert.

Item te soecken in dese keldere de Waelheyns ende bysonderlyck onder de witten steene (6) te vinden, een wapenporte met blasoene annexe ende armoriael extracte (7) van atteste voorschr. hauden de waepene octroye door Carolus V Rom Imp Anno 1553 aen Ph van nerim praenobilis dominus (8) ende voorsaeft van onse familiëngelette voor coene bystandt ende milde hulpe geboden aen syne cosyne die Riddere Robrecht heere van Wanroye en Riddere Olivier heere van Horst, in den streyde van Godtsgelove tegen Francoysen ende Protestanten (9).

Item te soecken onder deselven steene andere concessie van conspirateursfamiliën, attesten ende extracten ende so voirts (10).

Item onder de schuere van Nots Lintermans up IV voet

-
- (5) Dit is «het Franse bewind».
 - (6) De doopvont in 't Nieuwhuys (destijds bewoond door Henri Dewaelheyns en Barba Van Nerum).
 - (7) Gevonden op 16 mei 1964.
 - (8) Wijzen deze woorden op een vroegere adellijke titel?
 - (9) Koning Hendrik II van Frankrijk sloot met de Lutherse vorsten van Duitsland een verbond tegen Karel V en zij richtten hun macht tegen de Nederlanden en Lotharingen. Keizer Karel bood het hoofd aan de aanvallende Fransen en bestreed met al zijn krachten het opdagend Protestantisme. Hij overwon eerst bij Mühlberg in 1547, maar werd in 1555 tot de Vrede van Augsburg gedwongen. De edelen hadden hun Keizer koen en edelmoedig terzijde gestaan op het slagveld, terwijl hij van de gegoede burgers uit de Nederlanden geldelijke steun had ontvangen.

Was dit laatste misschien het geval geweest met Johannes van Nerim, of streed onze voorvader achter de banier van de heren van Waenrode en Horst, waarvoor hij in 1553 door Karel V een wapenschild bekam en waarin hij uit erkentelijkheid de lelies van het geslacht Aerschot-Schoonhoven aanbracht? Een gewaagde hypothese die echter niet van alle grond ontbloomt is.

Anderzijds hebben de lelies in het blazoën van ons geslacht, sedert onheuglijke tijden, een voorname plaats bekleed.

Bovendien wordt er gesproken over «syne cosyne die Riddere». Mag hieruit besloten worden dat Jh van Nerim verwant was met de ridders van Schoonhoven? Wij hebben getracht een genealogische schets op te bouwen, om de heren Robrecht en Olivier nader te leren kennen. Zij luidt als volgt:

Ridder Robrecht «heere van Waenroye» x Anna van Nassau. Zij waren de ouders van Philippus, heer van Waanrode en markgraaf van Antwerpen, die in 1584 het blazoën «b» bekrachtigde.

Ridder Olivier «heere van Horst» (St.-Pieters-Rode) x 1523 Anna Harchies. Hij was de broer van Robrecht, zonen van Hendrik, heer van Waanrode en Nieuwrode, x Jeanne Cotereau, kleinzonen van Philippus, heer van Waanrode, x Cath. Pot, achterkleinzonen van ridder Hendrik († 1422) x Beatrix 'T Serclaes en betachterkleinzonen van sire Jan van Schoonhoven.

Deze laatste was de zoon van ridder Jan x Else van Diest, kleinzoon van Jan x 1296 Margriet van Waver, achterkleinzoon van Arnold en betachterkleinzoon van een andere Arnold, stichter van het huis van Schoonhoven, stammend uit de graven van Aerschot.

Laatstgenoemde Arnold zou de broer geweest zijn van Hendrik, heer van Rivieren, van Gerardus, heer van Wezemaal, en van Jan, heer van Rotselaar, allen vermoedelijk kinderen van Arnold (1147), die het

rechts die poorte, de stightinghe Landtdeken Peetersfundatie ende collateursboecke (11).

Item onder de stalle 't nieuwhuys aen de straetmuere IV voet reghts die poorte actes ende naemliste conspirateurs voorschr. (12).

Item in de ierste keldere onser huys in de nieuwstraete IV voet reght die gronduytganck (13), extracte uyt 't leenboecke van onse voorsaete Jker van nerim, heere van 't hof tot Neerhem onder Hougaerde resorteerende (14), van cijnshove ter Beeckt

bevel voerde over de Vlaamse kruistocht langs de zeeweg, tijdens welke Lissabon op de Turken veroverd werd en bijgevolg kleinkinderen van graaf Arnold van Aarschot (1125), die deel nam aan de eerste kruistocht naar het Heilig Land (1096-1099).

Al deze takken voerden lelies in hun schild, zodat het niet verwonderlijk is dat jh van Nerim, in 1553 uit eerbied voor dit geslacht, ook lelies in zijn blazen opnam. Deze genealogische schets geeft ons geen verwantschap aan met van Nerim, maar leert ons toch de personen kennen, die zo vaak worden vermeld, in betrekking met ons familieblazen.

- (10) Gevonden tijdens de ongravingen van 16 mei 1964 en waardoor nu bewezen is, dat verschillende families uit de samenzwering, documenten in de kelder van 't Nieuwhuys en elders hebben verborgen. Vermoedelijk waren dit alles afschriften in geval de oorspronkelijke stukken zouden verloren gegaan zijn.
- (11) Dit is het huidige huis nr. 10 in de Ourystraat te Hoegaarden, destijds deel uitmakend van het voormalige Nieuwhuys en bewoond door notaris H. Lintermans en Barbe Van Nerum. De voornoemde documenten schijnen na de Franse tijd te zijn uitgehaald, daar de beursstichting deken Peeters is verder gegaan, terwijl de collateurslijsten later bij de familie Dewilde te Ezemaal werden weergevonden. Wellicht was Lintermans, in zijn functie van «fundatie-collateur» op de hoogte van de bergplaats in zijn schuur en heeft hij alles na de revolutie jaren terug te voorschijn gehaald, om zijn taak voort te zetten.
- (12) Deze poort zou zich bevonden hebben op de scheidingsmuur van de huizen nr. 6 en 8 in de Ourystr., maar de toelating tot opgravingen werd nog niet bekomen. Voornoemde schuur behoorde toe aan not. Van Nerum, vader van de toenmalige griffier.
- (13) Dit is de kelder van het huidige huis nr. 16 Ourystr., waar een onderaardse grondingang bestond en door de huidige eigenaar werd dichtgemaakt. Zo het leenboek van dit geslacht niet werd uitgehaald, dient alle hoop opgegeven het nog ooit te kunnen weervinden. De afkorting «Jker» die de naam van Nerim voorafgaat, zou kunnen wijzen op de titel van «Jonker» wat misschien de vermelding «praenobilis dominus» staat, zodat het niet uitgesloten is dat deze voorzaat in 1553 samen met zijn blazen, ook een kleine adellijke titel heeft bekomen.
- (14) Nopens dit vermeld leenboek dat aan deze voorvader zou toebehoord hebben, vonden wij het volgende: «In 1844 schonk Joannes II aan de gilde een pentekening van voornoemd hof. Deze gekleurde pentekening in vaantjesvorm en gezegeld met 3 lelies, vertoonde het grondplan van een wel afgebakend erfgoed, gelegen te Nerm onder Hoegaarden, aan de bocht van de weg lopend van de bidplaats naar 't Meyveldt tussen 's heerenvliet en het Nermbos. Deze pentekening met als onderschrift «thoff tot neerhem» is een unicum en vermeldt het jaartal 1582 in betrekking met cijnsgoederen. Eigenaardig is het feit dat het zegel drie lelies en geen keper draagt, terwijl deze laatste in de «atteste van wapenporte» uitdrukkelijk

tot Kersbeeckt (15) ende 't leenhoeve van Brussele onder Hakendovere (16).

So oock sal te finden syn in 't pagthof Doutermont in de schuere 't Sweerdsboecke (17) ende andere pampieren up die Vroente aen de gloriet (18).

staat aangegeven. Moet hieruit besloten worden dat de pentekening op een latere datum werd opgemaakt, toen de keper reeds uit het familiewapen was verdwenen?

Anderzijds werd in 1878 bij het eeuwfeest van de gilde, aan alle familiegetrouwen een schrijn geschonken met aarde uit het Nerimbos, als symbool van de vaderlijke erfgronden, zodat alles er op wijst dat 't hof tot neerhem, eens het leengoed van hun voorouders is geweest.

- (15) Volgens huidige «declaratiën» zou Jh van Nerim heer geweest zijn van voornoemd cijnhof, maar hieromtrent vonden wij geen enkel spoor. In de Geschiedenis van Kersbeek, door Cl. van Cauwenberghs, p. 26 en 28, staat dit hof wel vermeld als cijnhof gelegen bij de Winterbeek en de Beekstraete, regt. de erfdelen Guillaume van Nerem langs twee syden. Vermoedelijk behoorde het toe aan Johannes van Nerim, maar ging in de tweede helft van de XVIe eeuw over op de Heer van Baussele († 1649). Vervolgens kwam het in het bezit van zijn zoon († vóór 1651), die het in vruchtgebruik had afgestaan aan zijn weduwe Margriet Roelants de Donck. Deze laatste ging een tweede huwelijk aan met een andere Joannes van Nerum. Na de dood van deze vrouw ging het hof over op Smeyers, die het ter studie van notaris Henderick van Nerum uit Kersbeek op 23-1-1682 afstond aan Bart Moons en zijn zoon Hendrik uit Neernelt.

De overige 3/4 van het cijnsgoed omvatten drie hoeven in cijns van het hof van Landeloos en gelegen langs 's heerenstraete, regt Gerard van Thienen langs twee syden en Philips Witten. Op het einde van de XVIe eeuw behoorden zij toe aan Walterus van Nerum. Na hem gingen zij over op zijn zoon Guillaume van Nerum (x Maria Van Nerum). In 1661 kwam het erfgoed in het bezit van Hendrik Buskens met cijnslast van 1½ denier aan het hof van Landeloos.

Dit geslacht heeft er wel cijnsgoederen bezeten, maar tot heden kon de juiste toedracht van de zaak niet uitgemaakt worden.

- (16) Hiervoor verwijzen wij naar de gevonden dokumenten van 16-5-1964, genaamd «Goedinge van lant bij de Vissegrachte» en «Extract uyt den Leenboeck van 't hof van Brussel». Zoals uit huidig dokument blijkt zou het leenhof aan de Vissegrachte, groot 3½ dagm., op naam gestaan hebben van Jh van Nerim en later verkocht geweest zijn aan de familie de Muntere. Noteer dat notaris Henderick van Nerum uit Kersbeek († 1699) gehuwd was met Eers. Gertrude de Muntere († 1717) en de oom en tante waren van Brouwer Carolus van Nerum uit Hoegaarden, zodat dit geslacht toch niet vreemd was aan 't leenhoeve van Brussele.

- (17) Dit is de huidige hoeve Cipers, destijds bewoond door Jacques Dotremont en Elisabeth Sweerts. Wegens de onduidelijke plaatsbepaling bleven de eerste opgravingswerken zonder resultaat, maar verdere opzoeken zullen uitgevoerd worden.

't Sweerdtboecke moet nochtans zeer omvangrijk geweest zijn, zodat het misschien op een bijzondere wijze diep in de grond kan geborgen zitten. Het is ook mogelijk dat het na de revolutiejaren terug werd uitgehaald.

- (18) Hier blijft weinig hoop over, want op die plaats werd na 1900 alles verbouwd.

De vage vermelding «aen de gloriet» liet niet toe om met nauwkeurigheid bepaalde opgravingswerken uit te voeren. Vermits het geslacht

Aldat voorsch en is gestocken door my ende Afflyvighe Landtdeken Sweerds ende up dese plaetse by instortinghe ende toemaecke van de grondganck, onder de steene fondse van 't nieuwhuyse naer 't hof.....cleyne schuere Lintermans ende so voirts naer onserre keldere bij de uytganck (19).

In den naem des Heeren. Amen.

op deze plaats zonder onderbreking tot rond 1900 heeft gewoond, bestaat ook de kans dat de dokumenten na de Franse Overheersing werden uitgehaald.

- (19) Twee personen staken de dokumenten weg: deken Sweerts, het hoofd van de samenzwering te Hoegaarden, en Jean Van Nerum, de vertrouwensman uit de Conspiratie. Maar dit bewijst niet dat zij alleen op de hoogte waren van de bergplaatsen.

Deze «Declaratiën» werden door Jean Van Nerum opgemaakt na de dood van deken Sweerts († okt. 1805), daar hij de deken als «Afflyvighe» vernoemt.

Nu dient de vraag gesteld of er na de dood van Jean Van Nerum (†dec. 1809) nog andere samenzweerders de bergplaatsen kenden? Wij zijn geneigd te denken van wel, want bij zulke conspiraties moest er toch rekening gehouden worden met het plotse overlijden van een vertrouwensman, zodat wij niet kunnen aannemen dat na Sweerts, alleen Van Nerum overbleef om de schuilplaatsen te kennen, waarin zich dokumenten bevonden die aan andere geslachten toebehoorden. Zo ons vermoeden juist is, zijn de oorkonden na de revolutietijd door andere leden uit de samenzwering uitgehaald, want toen had het geen zin meer ze nog langer in de grond verborgen te houden.

Wat nu 't Nieuwhuys betreft, schijnt het juist andersom te zijn geweest, aangezien de dokumenten er nooit werden weggehaald. Mag hieruit afgeleid worden dat de toenmalige bewoners van dit huis de bergplaats in hun eigen kelder niet kenden en dat Jean Van Nerum een plotse dood is gestorven zonder een derde te kunnen inlichten? Waren de kelders van 't Nieuwhuys dan volledig in handen van een paar «conspirateurs»? De laatste zin uit de «declaratiën» is moeilijk te begrijpen. Hij schijnt uitsluitend op de bergplaatsen van 't Nieuwhuys toepasselijk te zijn. De dokumenten zouden er pas na de instorting en dichtwerping van de grondgang zijn weggeborgen, zodat zij zich voordien ergens anders bevonden. Vermits wij weten dat er in 't Nieuwhuys onder de doopvont, relieken hebben gestoken tot na het einde van de Besloten Tijd te Hoegaarden (maart 1804), schijnt de instorting gebeurd te zijn tussen maart 1804 en okt. 1805. Na het uithalen van de relieken werden de dokumenten 'weergevonden op 16 mei 1964) onder de doopvont gestoken en de grondgang dichtgemaakt. Maar dit bewijst tevens dat ondanks het einde van de Besloten Tijd, de samenzweerders nog allerlei gevaren vreesden en dat voor hen de «swaeren teyde» nog niet ten einde was. De juiste plaats in de kelders van 't Nieuwhuys, waar de ontsnappingsgang begon, kon tot heden nog niet gevonden worden. In de «declaratiën» is er wel sprake van een «steene fondse». Wordt hiermee de doopvont bedoeld of een gang die op de koer van het huis zou bestaan hebben en waarvan een gewelf op 1 m diepte aan de buitenmuur ontdekt werd? Deze gang zou in elk geval geleid hebben, via de schuur van Lintermans naar de kelder van notaris Van Nerum, waar de uitgang dichtgeworpen werd.

De laatste zin uit de «declaratiën» levert tal van problemen op, die nog vele opzoeken vergen.

C. *Schets van 't Nieuwhuys.*

Op de onderzijde van het perkament, juist onder de geschreven «declaratien», komt een pentekening voor van het voormalige «Nieuwhuys», volgens plan van 1794 opgemaakt door Jean Van Nerum.

Zoals uit deze tekening blijkt, bestond het toenmalige erfgoed uit twee delen:

- het eigenlijke «Nieuwhuys»;
- het huis van Lintermans.

a) *'t z.g. «Nieuwhuys» (heden Museum).*

Dit omvatte de huidige huizen in de Ourystr. nr. 2 en 4, met de stallen (huizen 6 en 8) gelegen aan «de Nieuwstraete naer Steenberghe» en het bakhuis, de inrijpoort en de schuur aan de «steenwegh naer Thienen».

Hierdoor is meteen bewezen dat het erfdeel van not. Joannes Van Nerum (huizen 6 en 8) als stallen gebezigd werden door het gezin Dewaelheyns x Van Nerum, dat destijds het Nieuwhuys (nr. 2 en 4) bewoonde.

Afgezien van de ingangseur, een paar vensters, de afschaffing van het bakhuis en de restauratie van de huizen 6 en 8, heeft het «Nieuwhuys» sedert 1794 geen noemenswaardige veranderingen meer ondergaan.

b) *Het huis Lintermans (heden verbouwd in meubelsalon).*

Dit huis (Ourystr. nr. 10), wel afgebakend van het vorige, paalde langs het erf aan het eigendom van not. Joannes Van Nerum. Het omvatte een woonhuis, stallen, schuur en achteruitgelegen inrijpoort.

Uiterst rechts op de tekening komen twee grote gebouwen voor met de vermelding van de naam «Cipers».

Het heeft er echter de schijn naar, gezien de ligging van de inrijpoort en het hof, dat deze gebouwen deel zouden uitgemaakt hebben van het voormalige blok van 't Nieuwhuys. Wellicht behoorden zij toe aan notaris Lintermans (uit het erfdeel van Franciscus Van Nerum).

In dit geval schijnt het middendeel (erfdeel van Joannes Van Nerum; huizen 6 en 8) niet in evenredigheid te zijn geweest met de twee overige delen.

Volgens de schets besloeg het erfgoed van deze voorouders toch een aanzienlijke oppervlakte.

De voorgevel van het huis Lintermans heeft sedert 1794, in tegenstelling tot 't eigenlijke Nieuwhuys, wel wijzigingen ondergaan, daar de voordeur zich later in 't midden bevond.

c) *De grondgang.*

Op het plan staat ook duidelijk de ligging van de onderaardse gang aangegeven, die van in of achter 't Nieuwhuys (deel Dewael-

heyns) vertrok en onder de scheidingsmuur doorliep, om via de schuur van Lintermans langs diens hof in de richting van het eigendom van Joannes Van Nerum te lopen.

Als deze gang, die waarschijnlijk de ontsnappingsgang geweest is tijdens de Franse Overheersing, over zijn hele lengte kon worden blootgelegd, zou zulks een grote historische betekenis krijgen, in het kader van het opgerichte museum in 't Nieuwhuys.

2. PLAN VAN 't KASTEEL SERCLAES TE WOMMERSOM (inv. n° 504)

Dit dokument dat met de overige in het perkamenten omhulsel stak, geeft de ligging aan van 't oude kasteel Serclaes te Wommersom, met aanpalende weiden behorend aan:

— de voormalige abdij van «Heylissem»

— Jean François Landeloos,

alles omgeven door landeigendommen van «citoyen Serclaes».

Deze laatste betiteling is een duidelijk bewijs dat het plan opgemaakt werd tijdens de Franse tijd. Het is ondertekend door de landmeter J.H. De Brie.

Werd dit dokument via Franciscus Van Nerum in bewaring gegeven aan de «Conspirateurs»? Deze veronderstelling steunt op het feit dat Franciscus goed bevriend was met de heren Serclaes.

3. NOTARIEEL FRAGMENT UIT OVERWINDEN (inv. n° 505)

Dit fragment, daterend van 1684, is het vervolg van het gevonden stuk op 16 mei 1964.

Het betrof inderdaad een afschrift van geldleningen, aangegaan door de voorzaten der schepenen van Overwinden ten behoeve van hun dorp, tegenover de pensionaris Van den Berghe en zijn vrouw Anna Van den Roye.

Deze geldleningen waren: in 1634: 20 guldens met renten, in 1668: 100 guldens met een rente van 6 gl. en 5 st. en 256 guldens met een jaarl. rente van 16 gl.

Deze schulden werden door de huidige akte erkend bij de schepenbank van Overwinden, alsook dat zij de verbintenis aangingen de sommen met renten terug te betalen aan de Wed. Van den Berghe of haar erfgenamen, zoniet zou te Tienen of Leuven uitspraak worden gedaan nopens de verkoop van gronden onder Overwinden tot afbetaling der schulden.

Wie was nu deze Anna Van den Roye? Was zij misschien verwant met de moeder van Lucia Wanten (x Joannes Van Nerum), grootmoeder van de gebroeders Van Nerum uit Hoegaarden? Al wat wij met beslistheid over haar weten is dat zij huwde met Denis Van den Berghe de Binckum. Zij was de dochter van

Hendrik van den Roye, burgemeester en schepen te Tienen († 1631) x Anna van Houthem en de kleindochter van Hendrik van den Roye de oude, x Anna Van Velpen.

Anna had een broer met name Hendrik die x met Anna de Lacresse en hun testament maakten in 1663. Zo deze laatsten een dochter hadden met name Lucia geboren circa 1620, dan is alle twijfel uitgeschakeld, want dan zou deze Lucia van den Roye de grootmoeder zijn van Carolus Van Nerum uit Hoegaarden.

Vermits de afschriften van deze akte, meer dan een eeuw na de lening, in 't Nieuwhuys verborgen werden, is het mogelijk dat de schuld op het ogenblik van de Revolutie, nog niet afbetaald was. In dit geval bestaat de mogelijkheid dat de erfgenamen (wellicht verwant met Van Nerum) het dokument aan de «Conspiratie» in bewaring hebben gegeven, ingeval de oorspronkelijke akte zou verdwijnen.

Werd deze schuld reeds vereffend, zoniet kunnen de nakomelingen van het geslacht Van den Berghe x Van den Roye, eens tot bij de burgemeester van Overwinden gaan !

4. ACTE VAN DEYLINGHE (inv. n° 506)

Deze akte behandelt een deling tussen de kinderen en erfgenamen van Gerardus Van Parijs x Joannes Roobaert, te weten: Maria Cath. van Parijs (x Peeter Celis) uit Lubbeek en Maria Ther. van Parijs (x Andries van Gramberen) uit Kerkom.

De akte werd opgesteld voor not. Verstraeten te Lubbeek op 9 maart 1788.

Waarschijnlijk was deze familie met de Hoegaardse conspirateurs bevriend en hadden zij angst dat hun eigendommen zouden verloren gaan.

5. VERKOOP VAN «ZWART GOED» (inv. n° 507)

Het is een proces-verbaal van 17 germinal An VI, waardoor een openbare verkoop gehouden werd door de Administratie van het Dijle Departement, bijgezeten door Commissaris Mallarmé. De verkoop betrof 6 dagmalen land te Bunsbeek, toebehorend aan het voormalige en afgeschafte klooster van Cabbeeck te Tienen.

Het goed werd verkocht voor «25.000 livres» aan notaris Pierre Joseph Coenen en dokter Nicolas Meys uit Tienen.

De akte werd voor een laatste maal geregistreerd op 19 vendémiaire An XIII (1804).

Vermoedelijk een gestolen dokument, door de samenzweerders verstoep, om zich te wreken op de verkopers van kerkelijk goed.

6. DAGING VOOR NOTARIS (inv. n° 508)

Op 3 febr. 1809 verschenen voor not. Pierre Depaep te Leuven, Godfroid Tirlo en zijn vrouw Pauline Peysens uit de Hoe-

gaardenstraat te Tienen. Zij waren gedagvaard door Pierre Gens uit Leuven, ontvanger van de «Hospices Civiles» en vertegenwoordiger van het ex-klooster van Cabbeek.

De daging voor notaris geschiedde wegens achterstallige huurgelden voor een huis dat de gedaagden bewoonden en dat als eigendom van het voormalige klooster stond aangeschreven. De huurgelden moesten na de afschaffing van het klooster ten goede komen aan de Burgerlijke Hospiciën van de stad. Maar het gezin Tirlo x Peyssens weigerde en werd hiervoor veroordeeld.

Werd dit officieel stuk eveneens gestolen om de veroordeelden te redden? Wie anders dan een rechter, griffier of klerk, die met de samenzwering contact had, kon tot dergelijke verzetsdaad overgaan?

Vermits het stuk de datum van 3 febr. 1809 draagt en Jean Van Nerum in december 1809 overleed, schijnt deze daad gebeurd te zijn tussen deze twee data.

BESLUIT

De kelderkapel heeft aan 't Nieuwhuys een historische waarde geschonken, terwijl de vondsten aanzienlijk bijdragen tot de plaatselijke geschiedenis in 't algemeen en de familiegeschiedenis in 't bijzonder. Een bezoek aan deze kelder loont waarlijk de moeite.

BIJLAGE 3

Beschrijvende inventaris van de vondsten uit de waterput. (door dhr. A. MATHYS).

In het stamhuis van de familie Van Nerum, genaamd «t Nieuwhuys», gelegen Ourystraat, 4 te Hoegaarden, werden opgravingswerken verricht o.m. in de kelder (1).

In april 1965 leidden de eerste werken tot de ontdekking van een gemetselde waterput. Hij is in kalkblokken opgetrokken met een diameter van 1,35 m (2). Op een diepte van -2,30 m dienden de opgravingen tijdelijk te worden stop gezet wegens de hoogte van het grondwater. In maart 1970 kon het delven pas voortgezet worden. Op een diepte van -3,20 m, in een zandlaag gemengd met witte steen, ontdekte men een kaaksbeen en een boomstronk; op -4,20 m konden bovengehaald worden, een tweede kaaksbeen, een boomstronk, schelpen en oesters, verbrand hout, een gedeelte van een pint en een plank van een koestoel; ook kwamen er tanden van dieren, ceramiekscherven, lederen zolen en afval aan het licht. Op -4,80 m stuitte men op allerlei glasscherven en pinten.

De werken werden dan tijdelijk stilgelegd en in april 1971 voortgezet. Op -6,80 m, kwam men op een kleverige driftgrond: de bodem was niet ver. Maar een grondverschuiving veroorzaakte een scheur in de achtergevel van het «Nieuwhuys» en de put moest definitief dicht gegooid worden.

De ligging van de put geeft een eerste aanwijzing voor de datering. Hij is immers gedeeltelijk door de gevelmuur overbouwd en is dus ouder dan het «Nieuwhuys». De schacht zelf bleef onaangetast en men kon er nog gemakkelijk water uit putten. Het komt trouwens niet zelden voor dat waterputten in kelders van oude huizen uitmonden. De vondsten wijzen aan dat de put nog tot in recente tijden in gebruik bleef. Men kan dus gerust veronderstellen dat de funderingen van het «Nieuwhuys» op het metselwerk van de bestaande waterput opgericht werden en dat men er voor gezorgd heeft dat de schacht van de put voor verder gebruik in de kelder vrij bleef.

In de hier volgende kataloog worden alleen de gevonden ceramiek en het glas behandeld.

A. Ceramiek.

1) Pint, Westerwald, 18de eeuw. Steengoed, grijs, zoutglazuur.

(1) Onder leiding van Dhr. A. Guilluy met de hulp van de heren H. Brehmen, J. Guilluy, A. Boesmans, M. Bonnet en H. Van Nerum.

(2) De inlichtingen betreffende de gang van de opgravingen danken wij aan Dhr. H. Van Nerum.

- Cylindrisch lichaam, inbuigende rand. Paneel in mangaanpaars tussen vier blauwe banden. Bandvormig handvat. H.: 16,5 cm.
- 2) Pint, Westerwald, 18de eeuw. Steengoed, grijs, zoutglazuur. Cylindrisch lichaam, inbuigende rand. Paneel met kobaltblauw dekor: arend (?) op hartvormig bladenmotief tussen twee herten; horizontale blauwe band onder de lip en blauwe stippen onderaan. Sgraffito techniek. Bandvormig handvat. H.: 16,2 cm.
 - 3) Pint, Westerwald, 18e eeuw, Steengoed, grijs, zoutglazuur. Cylindrisch lichaam, inbuigende rand. Paneel met kobaltblauw dekor: twee gestileerde bloemen tussen twee op hun spits staande driehoeken; kobaltblauwe band onder de lip. Sgraffito techniek. Bandvormig handvat. H.: 15,7 cm.
Bibl.: B. Beckmann, *Volkskunst in Rheinland (Führer und Schriften des rheinischen Freilichtmuseums in Kommern)*, blz. 102, nr. 305.
 - 4) Pint, Westerwald, 18de eeuw. Steengoed, grijs, zoutglazuur. Cylindrisch lichaam, inbuigende rand. Paneel met kobaltblauw dekor: kruisvormig motief met gestileerde bloemen, tussen vogels staande op drie cirkels; blauwe stippen onderaan door ingedrukte halve getande bogen onderlijnd. Sgraffito techniek. Bandvormig handvat. H.: 15,7 cm.
 - 5) Schotel, Noord-Nederland, eerste helft 17de eeuw. Majolica, rossige tot gele scherf, tinglazuur aan de binnenzijde, achterzijde met loodglazuur bedekt; op bloemen gebakken. Paneel met: drie blauwe bloemen met zwarte stengel, tussen twee blauwe sterren; boogvormig randdekor. Diam.: 25,5 cm.
Bibl.: D. Korf, *Majolica*, Bussum, s.d., blz. 100, fig. 139.
 - 6) Kommetje, Noord-Nederland, 17de eeuw. Majolica, rossige tot gele scherf, tinglazuur aan de binnen- en buitenzijde; in koker gebakken. Hoge smalle standring als imitatie van het chinese model. Dekor op de buitenwand van bruine bloemen met blauwe stengel versierd met groene stipjes; aan de binnenzijde, op de bodem, groen blad. H.: 3,7 cm.
 - 7) Kommetje, Noord-Nederland, 17de eeuw. Majolica, rossige tot gele scherf, tinglazuur aan de binnen- en buitenzijde; in koker gebakken. Hoge smalle standring (id. 6). Dekor op de buitenwand van gele bloemen met blauwe kroonblaadjes, zwarte stengels en bruine bladeren, tussen blauwe sterren; aan de binnenzijde, op de bodem, bruin blad. H.: 3,7 cm.
 - 8) Kommetje, Noord-Nederland, 17de eeuw. Majolica, rossige tot gele scherf, tinglazuur aan de binnen- en buitenzijde; in koker gebakken. Hoge smalle standring (id. 6, 7). Dekor op de buitenwand van blauw landschap met huis, bomen en vogels. H.: 3,7 cm.
 - 9) Zalfpot, 17de eeuw. Witte klei, plekjes loodglazuur. H.: 6,8 cm.

- 10) Vuurkorf, fragment. Roodgebakken klei, tinglazuur aan de buitenzijde. Handvat met vingerindruk aan de basis, schouder doorboord met luchtgaatjes.
Bibl.: R. Borremans, *Oude Brabantse Gebruiksvoorwerpen*, in *De Brabantse Folklore*, 160 (1963) blz. 8-9, fig. 4-5.
- 11) Deksel. Roodgebakken klei, tinglazuur aan de buitenzijde. Diam.: 27 cm.
- 12) Schotel, fragment, 18de eeuw. Roodgebakken klei, tinglazuur aan de binnenzijde. Dekor van witte cirkelvormige banden met groen nopje. Ringeloor techniek.
Bibl.: A. Matthys, *La céramique paysanne dans le Brabant (XVIIIe siècle)*, dans *Brabant*, 3 (1966) blz. 44, pl. II, 2.
- 13) Schotel, fragment, 18de eeuw. Roodgebakken klei, tinglazuur aan de binnenzijde. Dekor van witte nopjes en cirkelvormige banden. Ringeloor techniek.

B. Glas.

- 14) Flesje, fragment, 17de eeuw. Groen glas. Diam.: 1,7 cm.
Bibl.: H.E. Van Gelder, *Glas en Ceramiek, de kunsten van het vuur*, Utrecht, 1955, pl. XV, 1.
- 15) Glas, fragment. Wit glas.
- 16) Glas, fragment. Wit glas. H.: 4,6 cm.
- 17) Glas, fragment. Wit glas. Dekor met golvend reliëf. Vorm geblazen. Diam.: 4,9 cm.
- 18) Glas, fragment. Wit glas. Dekor met verticale cannelures. In vorm geblazen. Diam.: 5 cm.
- 19) Glas, fragment. Wit glas. Dekor van ingedrukte nopjes. In vorm geblazen. Diam.: 5,5 cm.
- 20) Voet, fragment. Wit glas. Glas op hoge zeshoekige voet. H.: 9,9 cm.
- 21) Beker. Wit glas. H.: 15,4 cm.
- 22) Beker, fragment, 18de eeuw. Wit glas. Geslepen dekor van golflijn aan de rand, guirlandemotief en vogel. Radgravure. Diam.: 10 cm.
- 23) Beker, fragment, 18de eeuw. Wit glas. Geslepen dekor van bladenmotieven. Radgravure. Diam.: 10 cm.
- 24) Beker, fragment, 18de eeuw. Wit glas. Geslepen dekor van golflijn aan de rand. Radgravure. Diam.: 9 cm.
- 25) Beker, fragment, 18de eeuw. Wit glas. Geslepen dekor van golflijn aan de rand en cijfer XV (?). Radgravure. Diam.: 10 cm.
- 26) Beker, fragment, 18de eeuw. Wit glas. Geslepen dekor van golflijn aan de rand en cijfer IIII. Radgravure. Diam.: 9,1 cm.
- 27) Beker, fragment, 18de eeuw. Wit glas. Dekor met verticale cannelures. In vorm geblazen. Diam.: 10 cm.
- 28) Fles, 18de eeuw. Groen glas. H.: 25 cm.

Jes 765329 (13/11/95)

3,60 → 2,80↑

